

**TC
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI**

**AHÎLERİN
TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE BEYLİKLER DÖNEMİ TÜRK
DEVLET VE TOPLUM HAYATINDA OYNADIKLARI ROLLER**

Yüksek Lisans Tezi

HİLAL CEYLAN

**DANIŞMAN
Prof. Dr. SALİM KOCA**

ANKARA-2008

**TC
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI**

**AHÎLERİN
TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE BEYLİKLER DÖNEMİ TÜRK
DEVLET VE TOPLUM HAYATINDA OYNADIKLARI ROLLER**

Yüksek Lisans Tezi

HİLAL CEYLAN

**DANIŞMAN
Prof. Dr. SALİM KOCA**

ANKARA-2008

ÖNSÖZ

Ahî teşkilatı, pek çok yazıya konu olmuş hatta sadece bu konuyu inceleyen makaleler yazılmıştır. Ahîler, her kurum gibi belli amaçları karşılamak gayesi ile kurulmuş bir teşkilattır. Bu çalışmada Ahî teşkilatının, Türkiye Selçukluları Dönemi (1092–1280) ve o dönem Anadolu'sunda bu teşkilatın etkileri ele alınmıştır.

Sultan I. İzzeddin Keykavus'a -Abbasi halifelerinden En-Nasır Li-Dinillah'ın emriyle- Şihâbüddin Sühraverdî başkanlığında bir heyet gönderilerek, sultan ve dolayısıyla Türkiye Selçuklu Devleti fütüvvet teşkilatına dahil edilmiştir. Bu teşkilatı kabul etmeleriyle Türkiye Selçuklu Devleti'nin sosyal, ekonomik ve kültürel hayata ne kadar değer verdiğini anlamaktayız. Çünkü Ahîlik insanı her şeyden üstün tutan, dünyada ve ahirette mutlu olabilmesi için çalışan bir teşkilattır.

Anadolu'yu refah topraklar yapmaya çalışan atalarımız; bu toprakların değerini arttırırken, bir yandan da karşılaştıkları sıkıntılar karşısında devleti ayakta tutmaya çalışmışlardır. İşte bu dönemde (XIII. Yüz yılda) kurulan ve köylere varıncaya kadar Anadolu halkına kesintisiz hizmet sunan Ahî teşkilatının önemi büyüktür.

Ahî teşkilatının; Türk toplumunun birlik ve beraberliğini, refah ve düzenini sağlayan, halkın maddi manevi problemlerini çözen; bunun yanında dönemin şartlarına binaen ortaya çıkan ihtiyaçları karşılayan ve boşlukları doldurmaya çalışan bir kurum olduğu unutulmamalıdır. Bütün bunlar göz önüne alındığında; ilk bakışta bir meslek örgütü gibi görüldüğünü, ancak incelendiğinde pek çok hususu içerisinde taşıyan bir sivil toplum kuruluşu olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmanın önemi; Ahîlerin, Türkiye Selçukluları ve beylikler dönemi Türk devlet ve toplum hayatında oynadıkları rollerini ortaya çıkarmaktır. Bilinenin aksine sadece sosyal-ekonomik bir kurum olmayan Ahî teşkilatının Türk devlet ve toplum hayatına etkilerini ve bu husustaki katkılarını -araştırmamız dâhilinde- inceledik.

I.bölümde; İktidar mücadelelerindeki tutumlarına, devlet törenlerindeki faaliyetlerine, elçi karşılamalarına, devlet adamları arasındaki siyasi mücadelelerdeki tutumlarına, Moğollara karşı tutumlarına, Beylikler döneminde askerî faaliyetlerine ve ayaklanmalardaki tutumlarına değinerek; Ahîlerin siyasi ve askeri faaliyetlerdeki rollerini inceledik. Bu bölümde dikkatimizi çeken nokta devlet bünyesinin zayıflamaya ve çökmeye başladığı dönemlerde Ahîlerin üstlendiği roller olmuştur.

II. bölümde; mevcut şehirlerin gelişmesine katkıları, yeni yerleşim yerlerinin kurulmasındaki faaliyetleri, işsizlere iş ve meslek edindirmeleri, şehirlerdeki düzenin ve güvenliğin sağlanmasına katkıları, standart ve kaliteli mal üretilmesinin sağlanması ve Ahîlerin sosyal zümrelerle ilişkilerine değinilerek; Ahîlerin sosyal ve ekonomik hayattaki rollerini inceledik.

III. bölümde; Ahîlerin Dünya ve ahiret hayatlarını düzene sokan ve onlara kendi mesleklerinin inceliklerini öğreten mesleki ve dini eğitim faaliyetleri üzerinde durarak; Ahîlerin eğitimdeki rollerini inceledik.

IV. bölümde; Ahîlerin kültürel hayattaki rollerine, bu hususta verdikleri değer ve gayretlerine baktık. Bu bölüm içerisinde; yiğitlik, mertlik, yardımseverlik ve cömertlik adetleri, misafirperverlik geleneği ile eski yas adetlerinin yaşatılmasına değinerek, Ahîlerin Türk diline verdikleri önem üzerinde durduk.

Ahîlerin, Türkiye Selçukluları ve beylikler dönemi Türk devlet ve toplum hayatında oynadıkları roller konulu çalışmam esnasında yapmış olduğu rehberliği ile, karşılaştığım problemlerin çözümünde yardımını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Salim Koca 'ya teşekkürlerimi borç bilirim.

AHÎLERİN
TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE BEYLİKLER DÖNEMİ TÜRK DEVLET VE
TOPLUM HAYATINDA OYNADIKLARI ROLLER

ÖNSÖZ	I
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

AHÎLERİN SİYASİ VE ASKERÎ FAALİYETLERDEKİ ROLLERİ

1. İktidar Mücadelelerindeki Tutumları.....	10
2. Devlet Törenlerine Katılmaları.....	12
3. Elçi Karşılımlarında Bulunmaları.....	14
4. Devlet Adamları Arasındaki Siyasi Mücadelelerdeki Tutumları.....	14
5. Moğollara Karşı Tutumları.....	16
6. Beylikler Dönemindeki Askerî Faaliyetleri.....	19
7. Ayaklanmalardaki Tutumları.....	22

II. BÖLÜM

AHÎLERİN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATTAKİ ROLLERİ

1. Mevcut Şehirlerin Gelişmesine Katkıları.....	25
2. Yeni Yerleşim Yerlerinin Kurulmasındaki Faaliyetleri.....	26
3. İşsizlere İş ve Meslek Edindirmelerinde Gayretleri.....	28
4. Şehirlerdeki Düzenin ve Güvenliğin Sağlanmasına katkıları.....	29
5. Standart ve Kaliteli Mal Üretilmesinin Sağlanması.....	31
6. Ahîlerin Sosyal Zümrelerle İlişkileri.....	33

III. BÖLÜM

AHİLERİN EĞİTİMDEKİ ROLLERİ

1. Mesleki Eğitim.....	39
2. Dinî Eğitim.....	41

IV. BÖLÜM

AHİLERİN KÜLTÜREL HAYATTAKİ ROLLERİ

1. Yiğitlik ve Mertlik Âdetinin Yaşatılmasına Katkıları.....	45
2. Yardımseverlik ve Cömertlik Âdetinin Yaşatılmasına Katkıları.....	46
3. Misafirperverlik Geleneğinin Sürdürülmesi.....	48
4. Eski Yas Âdetlerinin Yaşatılmasına Katkıları.....	52
5. Türk Dilinin Gelişmesine Katkıları.....	54

SONUÇ.....	56
BİBLİYOGRAFYA.....	58
ÖZET.....	64
ABSTRACT.....	65

KISALTMALAR

Ahîler:	:Ahî teşkilatına mensup olanlar
A.Ü.İ.F.D.	:Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
çev. :	:çeviren
D.V.İ.A:	:Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
G.Ü.:	:Gazi Üniversitesi
haz.:	:hazırlayan
İ.A. :	:İslam Ansiklopedisi
İ.Ü.İ.F.M.:	:İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası
İ.Ü.S.B.E.:	:İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
K.S.Ü.S.B.E.	:Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
M.E.B.:	:Milli Eğitim Bakanlığı
T.T.K.:	:Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

“Ahîlerin helâl para kazanması gerekir. Bu hem vaciptir, hem sünnettir. Her kimin ki, meslek ve sanatı yoksa ona fütüvvet değmez. Ahînin 18 dirhem gümüş sermayesi ve mutlaka bir işi olmalı, işsiz olmamalı.”

Ahî Fütüvvet-nâmesi

Ahî kelimesinin anlamına geçmeden önce “Ahîlik nedir?” sorusuna kısaca değinmemiz yerinde olacaktır. Ahîlik esnaf ve tüccarlar arasında dayanışma birlik ve beraberlik esasına dayalı olarak kurulmuş bir teşkilâttır.¹ Bu teşkilâtın kısaca yapısına bakacak olursak;

I. Ahî kelimesinin aslî anlamı,

II. Ahî teşkilâtının doğuşu ve Anadolu’da gelişmesi; bu hususta inceleyeceğimiz konularımız olacaktır.

¹ Wittek Poul, Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu, Batı Dinlerinde Osmanlı Tarihi I, Çev: G. Yalter, İstanbul, 1971, s. 37

I. AHÎ KELİMESİNİN ASLÎ ANLAMI

Ahî kelimesinin anlamı pek çok yazıya konu olmuş hatta sadece bu konuyu işleyen makaleler yazılmıştır.² Konumuz itibariyle Ahî teşkilâtının rollerini incelemeden önce; Ahî kelimesinin kökeni üzerinde durmamız yerinde olacaktır.

Ahî kelimesinin kökeni hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır.

1. Arapça “kardeşim” demek olan “Ahî” kelimesinden (eh-ah),

2. Divanü Lügati't-Türk ve Atabetü'l-Hakayık gibi kaynaklarda geçen ve eli açık, cömert anlamlarına gelen Türkçe “akı” kelimesinden geldiği görüşüdür. Bunlardan hangi görüş daha doğru ve isabetlidir? Burada öncelikle bu soruya cevap vermemiz gerekmektedir.

Yüzyıllar boyunca kullanılan Ahî kelimesinin kökeninin birinci maddede belirttiğimiz üzere, Arapçadan geldiği hususu üzerinde herhangi bir şüphe duyulmamıştır.³ Yerleşmiş ve teamül haline gelmiş olan bu düşünce; yirminci yüzyılın başlarında değişerek, “eli açık, cömert, yiğit, alicenap” anlamlarına gelen Türkçe “akı” kelimesinden türediği üzerinde durulmuştur.⁴ İlk defa ünlü dilbilimcisi Jean Deny tarafından ortaya atılan bu düşünce, diğer batılı tarihçiler tarafından da desteklenmiştir.⁵ Ahîlik hususunda en çok araştırma yapan batılı tarihçilerden Claude Cahen eserinde “...*Bu şartlar altında Ahî kelimesinin Arapça Ahî, kardeşimden geldiği görüşünü kesin olarak kabul etmemek gerekirse de, dilbilimi ve anlambilimi bakımından, onun eski Türkçe Ahî-akı (kahramanca) kelimesinden türediği görüşü Ahîliğin*

² 2004 yılında yapılan G.Ü. İ. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu'na münhasıran bu konuyu işleyen iki bildiri sunulmuştur. Tuncay Gülensoy, “*Ahî mi Akı mı?*”, G.Ü. İ. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu 12-13 Ekim 2004, Kırşehir, C.1, Kırşehir 2005, s. 451-452; Salih Demirbilek, “*Ahî Kelimesinin Kökenine Dair*”, a.g.e., s. 277-283.

³ Ahî kelimesinin kökeni hakkında ayrıca bkz. İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, Hazırlayan: İsmet Parmaksızoğlu, İstanbul, 1971, s. 7; Neşet Çağatay, Bir Türk Kurumu Olan Ahîlik, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 1.

⁴ M. Şakir Ülkütaşır, “*Ahî Kelimesiyle Ahî Evran Hakkında*”, Hisar, s. 95, 1971.

⁵ N. Çağatay, a.g.e., s. 43-44; Mikail ,Bayram, Bacıyan-ı Rum,1987, s. 3-5.

Türklerden kaynaklandığını kanıtlamak içindir.” der.⁶ Cahen bu hususta kesin bir hüküm vermemiş olsa da, yirminci yüzyılda yapılan araştırmalarda Ahîliğin Türkçe akı kelimesinden türediği hususu ağır basmaktadır.

Cahen’in bu görüşünün desteklendiği unsurlar Ahîliğin, Arapça aslında Ahî biçimi ile, tam olarak Anadolu’da anlaşıldığı anlama gelmediğini bize göstermiştir. Buna karşın “akı” sözcüğüyle Türklerin hasletlerinin pek çok açıdan benzer olması⁷ akı kelimesinin Kâşgarlı Mahmud’un Divanü Lügati’t-Türk’ünde⁸, Yusuf Has Hacib’in Kutadgu Bilig’i⁹ ve Edip Ahmet İbni Mahmud Yüknêkî’nin Atabetü’l-Hakayık’ı¹⁰nda geçmesi bizi aydınlatsa da Claude Cahen’in eserinde dediği gibi Ahî>akı türemesi, Türk kaynaklı olduğunu kanıtlamak için denmiş olabilir.

Ahîlik teşkilâtı, bir kurum olarak değerlendirildiğinde kökeninin Arapça mı Türkçe mi olduğu hususu ile değil de tarihte gördüğü işlevleriyle değer kazanır. Bu açıdan bakıldığında Ahî kelimesi Arapça kökenli olsa bile, Türkler tarafından geliştirilip, Türk toplumunun bir unsuru hâline getirildiği için hassasiyetle Türkleşmiş bir kurum olduğu ortaya çıkacaktır. Bir kavram olarak Ahîlik Türk esnafının hayat anlayışına ve dünya görüşüne uygun olması sebebiyle, daha çok esnaf arasında gelişmiş olmakla birlikte esnaf dışında da çeşitli meslek erbabını bünyesinde barındıran Ahî Evran-ı Veli önderliğinde Anadolu’dan Ortadoğu ve Kafkaslar’a kadar yayılan sivil bir yapılanmanın adıdır.¹¹

II. AHÎ TEŞKİLATININ DOĞUŞU VE ANADOLU’DA GELİŞİMİ

Ahî teşkilâtının doğuşu ve Anadolu’da gelişimi meselesi pek çok bilim adamı tarafından tartışılmış bir meseledir. Meseleye bütünüyle bakıldığında,

⁶ Claude Cahen, “İlk Ahîler Hakkında”, Çev: Mürsel Öztürk, TTK Belleten, S. 197, 1986, s. 592.

⁷ Çağatay, a.g.e., s. 44.

⁸ Kâşgarlı Mahmud, Divanü Lügati’t-Türk, Besim Atalay, Türk Dil Kurumu Yayını, C. I, s. 90, Ankara 1939.

⁹ Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig, s. 27, Çev: Reşit Rahmeti Arat, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979.

¹⁰ Yüknêkî, Edip Ahmet İbn Mahmud, Atabetü’l-Hakayık, s. 58-61. Yayınlayan: R. Rahmeti Arat, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1951.

¹¹ Detaylı bilgi için bkz. Fatih Köksal, Ahî Evran ve Ahîlik, Kırşehir Valiliği, Yayın no: 5, Kırşehir 2006.

ilk kısımda belirttiğimiz üzere Ahî kelimesi bile köken itibarıyla farklılık arz etmişken teşkilâtın doğuşu meselesinin tartışılır olması gayet doğaldır.

Ahîliğin doğuşunu, Türk tarihinin derinliklerinde ve İslam dininin esaslarında aranması gerektiğini ifade eden bilim adamlarının yanı sıra¹² bazı araştırmacılar da Ahîlerin Batıniler ve gulat-ı Şia (aşırı Şii fırkalar) gibi Ehl-i Sünnet'e aykırı bir yol tutmadıklarını söylemektedirler.¹³

Burada özellikle belirtmeliyiz ki, ahî kelimesinin anlamında olduğu gibi Ahîlik kurumunun Türk kurumu mu, yoksa Arap, Fars ya da Avrupa-Bizans kökenli bir kurum mu olduğu tartışılmalı¹⁴ da, bu kurumun fütüvvet teşkilâtının devamı olduğu ya da fütüvvet teşkilâtıyla aşırı benzerlikler taşıdığı ortak görüşler arasındadır. Ancak her ne kadar bu iki kurumun da ortak özelliklerinin bulunduğu belirlense de, örgüt fonksiyonları bakımından bunların iki farklı kurum olduğu da bir gerçektir.¹⁵ Bu açıdan baktığımızda Fütüvvet kurumuna ve bu kurumun Ahîlikle ilgisine değinmemiz gerekmektedir. Arapça bir kelime olan “feta”, “genç yiğit, delikanlı” demektir. Çoğulu “fityan” veya “fitye”dir. Farsça civanmerd ve bunun çoğulu olan civanmerdan da aynı anlamdadır.¹⁶

Fütüvvet teşkilâtını inceleyen bilim adamları bu kurumun temelini oluşturan kavrama, yani Kur'an-ı Kerim'deki ve Arap toplumundaki “feta” kavramına, dolayısıyla “genç, yiğit” kavramlarına bakmışlardır.

Sosyolojik bir kavram olarak Fütüvvet teşkilâtının Emevi'ler döneminin ortalarına doğru çıktığı tahmin edilmektedir. Bu kanıya özellikle birtakım

¹² İbn Batuta'dan çeyrek asır önce yetişen büyük Türk şairi Gülşehri'den de hareketle Bektaşilik, Hurufilik, Babailik gibi batını bir tarikat olduğunu ifade eden araştırmacılar da mevcuttur. Mehmet Acet, “Ahî Evran Esnaf Bayramı”, Ahîlik Yolu, Yıl 1, Sayı 7, Eylül 1986, s. 3. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 4. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1981, s. 207–215.

¹³ Nazmi Tonbuş, Ahîler II, Ahîlik Nasıl Bir Teşekküldür, Çorumlu, Sayı 39, 1 Ağustos 1943, s. 9/1155.

¹⁴ Bu tür iddialar ve değerlendirmeleri için bkz. Cahen, a.g.e. ,s.591–601; Çağatay, Ahîlik nedir?, s.21-24; Hasan Yelmen, “Bir Türk Yaşayış Tarzı Olan Ahîlik” Türk Kültürü ve Ahîlik XXI. Ahîlik bayramı sempozyumu tebliğleri ,13-15 eylül 1985,Ahîlik araştırma ve kültür vakfı yayınları, İstanbul 1986,s.96.

¹⁵ Çağatay, Ahîlik Nedir? s. 21–24.

¹⁶ Çağatay, “Fütüvvet-Ahî Müessesesinin Menşei Meselesi”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (A.Ü.İ.F.D.), İst. 1952, C. I, s. 59.

şartların siyasî ve sosyal gelişmelerin neticesinde zuhur eden değişimler yoluyla ulaşılmaktadır.¹⁷

Fütüvvet teşkilâtına giden yolda “fıtyan” olarak adlandırılan birliğin yerini kavramak özellikle önemlidir. Fıtyan (fetanın çoğuludur), genellikle bekâr erkeklerin kendi kafa yapılarına uygun olan erkeklerle bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Amacı bir arada bulunmak ve eğlenmekten ibarettir. Kroniklerde fıtyan kelimesine pek çok değişik anlamlar verilmiştir. Bu durum onların devlete ve halka karşı olan tutumlarından yağmacı, tahribatçı hareketlerinden kaynaklanmış olduğu bilinmektedir.¹⁸

Buraya kadar kısaca bahsettiğimiz “feta ve fıtyan birlikleri” ne zaman tasavvufi görünüm içine girmişse, işte o zaman fütüvvet ismini almışlardır. Az önce değindiğimiz fıtyan birliklerinin devlete ve halka karşı olan tutumları tasavvuf içine girince yavaşlamış ancak kesilmemiştir.

Abbasi halifelerinden En-Nasır Li-Dinillâh bu gruba karşı değişik bir yol izleyerek fütüvvet teşkilâtına müdahale etmiştir.¹⁹ Böylece halife Nasır gayr-ı resmi hüviyet taşıyan bu kuruma resmiyet kazandırarak meşrulaştırmış ve bu kurumun siyasî desteğini arkasına almıştır.

Halife Nasır başıboş ve dağınık durumda bulunan fütüvvet gruplarını kendi şahsında birleştirmiş ve hilafetin itibarını koruma yolunda büyük gayretler içerisinde olmuştur.²⁰ Fütüvvet teşkilâtı halife Nasır Li-Dinillah zamanında tam anlamıyla kurumsallaşacak, ardından fütüvvet teşkilâtını bütün İslam dünyasında yaymak için birtakım yollara başvuracak ve bütün Müslüman hükümdarları bu teşkilâta dâhil etmek isteyecektir.²¹ Bu amaçla harekete geçen halife Nasır Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı I. İzzeddin

¹⁷ A. Yaşar Ocak, “Fütüvvet”, TDVİA, İstanbul 1996, C. 13, s. 261.

¹⁸ Fıtyan meselesi ile ilgili kroniklerde pek çok bilgi bulunmaktadır. İsmet Kayaoğlu, İslam Kurumları Tarihi, Ankara 1985, s. 130–131; İsmet Kayaoğlu, Fütüvvet ve Ahilik, Ankara 1976, S. 166, s. 599.

¹⁹ Abbasi Halifeliğinin ilk yıllarında, fütüvvet birliklerinin dağınık ve birbirinden kopuk olarak varlıklarını devam ettirdikleri görülür. Halife Lİ Dinillah bu birliklerin gücünü anladığından bunları örgütleyerek egemenliği altına aldığı bilinmektedir.

²⁰ Ocak, “Fütüvvet”, s. 262.

²¹ Ziya Kazıcı, “Ahilik”, DVİA, C. 1, s. 540.

Keykâvus'a, Şihâbüddin Sühraverdî başkanlığında bir heyet göndererek sultanı teşkilâta dâhil edecektir.²²

Türkiye Selçuklu sultanlarının Fütüvvet teşkilâtına girmeleri Anadolu'da Ahîliğin gelişmesinde önemli bir yer tutarak, teşkilâtın buradaki şekillenmesi ile iktisadi yönü yavaş yavaş ağır basacaktır. Anadolu Selçuklu hükümdarı I. İzzeddin Keykâvus, kendisine gönderilen fütüvvet sembollerini kabulü ile (ka'su'l-fütüvve ve libasu'l-fütüvve) fütüvvet kâsesini içip, fütüvvet şalvarını giymesi ile de bu teşkilâta dâhil olmuştur. I. İzzeddin Keykâvus ile başlayan bu teşkilâtlanma, Anadolu'da fütüvvet teşkilâtının farklı şekillenmesine neden olmuştur ki²³, biz buna fütüvvetin Anadolu'daki değişik şartların yönlendirmesiyle aldığı "Ahîlik" diyoruz.²⁴

Yukarıda "Ahî" kelimesinin ne anlama geldiğini belirtmiştik. Şimdi Ahîliğin fütüvvetin Anadolu'da aldığı şekil olarak kabul edilmesine rağmen neden fütüvvet ve değişik versiyonlarının kullanılmayıp da Ahîlik adı ile anıldığına bakmamız yerinde olacaktır. Fütüvvet ehlinin şeyhleri olan kişiler²⁵ fütüvvetin Anadolu'da geçirdiği değişiklik ile beraber pek çok yeni unsurlar taşıdığını ve etkinlikler gösterdiğini, hatta 13. asır ortalarından itibaren merkezî otoritenin gücünü kaybetmesi sonucu zamanla otorite boşluğundan çok farklı etkinlikler gösterdikleri bile bilinmektedir. Bu çerçevede bilinen fütüvvet anlayışı Anadolu'da tamamen farklılaşarak ismini de değiştirmiştir.

Türkiye Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykavus zamanında(1211–1220) Abbasi halifesi En-Nasır Li-Dinillâh'ın, sultanı fütüvvet teşkilâtına almak için elçi göndermesinden sonra, Anadolu'da fütüvvet hareketinin yayılmaya başladığı bilinmektedir. I. Alâeddin Keykubâd döneminde de (1220–1237),

²² İbni Bibi, *El-Evâmîrül-Alaiye fi'l-Umuri'l-Alaiye*, C. 1, Haz. Mürsel Öztürk, Ankara 1996. s. 229–230. ;ayrıca konu ile alakalı bkz. Ocak, "Fütüvvet", TDVİA, C. 13, s. 262–263.

²³ Ocak, a.g.m., s.262-263.

²⁴ Ahmet Demir, "Anadolu Selçukluları Döneminde Fütüvvet ve Ahilik", Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 1996, s.38

²⁵ Abdülbaki, Gölpinar, "İslam ve Türk Ülkelerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları", İÜİFM, s. 6. Yazar fütüvvet ehli şeyhlerine "ahî" denildiğini belirtmektedir.

yine aynı halifenin gönderdiği elçilik heyeti ile yayılma hızlanmış, I. Keykubâd ‘da fütüvvet teşkilâtına girmiştir.²⁶

Türkiye Selçuklu hükümdarlarının Ahîlik teşkilâtına girmeleri, teşkilâtın gelişmesinde etkili olduğu bilinse de,²⁷ buna ilave olarak halife Nasır’ın teşvikiyle Anadolu’ya gelen Fütüvvet teşkilâtına mensup mutasavvıfları, Anadolu’da büyük bir irşat faaliyeti başlatmışlardır. Bilhassa Evhadüddin Kirmanî ve halifeleri için çok sayıda zaviye yapılmıştır.²⁸ Ancak Anadolu’da Ahîliğin yaygınlaşması ve kurumlaşması sadece bu gelişmelere bağlı olmayıp; Moğol tehlikesi nedeniyle Orta Asya’dan Anadolu’ya gelmiş olan göçebe kitlelerinin de etkili olduğu bilinmektedir. Bu hususta Köprülü’nün değerlendirmesi mühimdir:

“Büyük bir ihtimalle, I. İzzeddin Keykavus’un fütüvvet teşkilâtına girmesinden sonra, bu teşkilât Anadolu merkezlerinde daha kuvvetlenmiş, devrin umumi temayülüne ve Anadolu’nun manevi muhitindeki fikrî cereyanlara uyarak biraz tasavvufi bir renk de almış, bir taraftan korporasyonlara hulul ederek; onlardan kuvvet aldığı gibi, kendisi de onları canlandırmış, diğer taraftan da köylere kadar yayılarak, alplar teşkilâtı ile de yani toprak sahîbi sipahîlerle de münasebet peyda etmiştir. 13. asrın ikinci nısfından 14. asra kadar Anadolu’da birtakım devlet ricalinin kadıların, müderrislerin, muhtelif tarikatlara mensup şeyhlerin, büyük tacirlerin fütüvvet teşkilâtına dâhil olduklarını görüyoruz ki bu teşkilâtın içtimai kıymetinin yükseldiğine alamettir. Fütüvvet prensiplerinin bu suretle kuvvetlenerek esnaf korporasyonlarına girmesi, yani bu teşkilâtın fütüvvet kadrosu içinde yeniden tanzimi, Anadolu’da 13. asrın ilk yirmi beş yılından sonra vukua gelmiş olmalıdır.”²⁹

²⁶ İbni Bibi, a.g.e., s. 229-230.

²⁷ Ocak, “Fütüvvet”, s. 262.

²⁸ Kazıcı, Ziya; “Ahîlik”, DVİA, C. 1, s. 540. Ayrıca bkz Ahmet Demir, “Anadolu Selçukluları Döneminde Fütüvvet ve Ahîlik”, s.39–40.

²⁹ Köprülü, Kuruluş, s. 91.

Köprülü, bu sözleriyle Ahî zümrelerinde var olduğunu belirttiğimiz tasavvufi özelliklerin o dönemde Anadolu'ya yönelen büyük göçlerle şekillendiğini de doğrulamış olmaktadır. Bu dönemde doğuda Moğol istilası vardı ve bu istiladan kaçan büyük Türkmen kitleleri Anadolu'ya akın akın gelmişti. İçerisinde alimler, dervişler, mutasavvıflar vs. de mevcut olan bu büyük göçle birlikte, Anadolu beşeri yapısını adeta yeniden yapılandırmışlardır.³⁰

Anadolu'ya doğru yaklaşan Moğol tehlikesi kendini iyice hissettirmeye başladığı dönemde, buna Anadolu Selçuklu merkezlerinde yaşanan taht kavgaları da eklenince devlet güçsüz durumu düştü. Özellikle 1243 yılında Köseadağ savaşından sonra Türkiye Selçuklu Devleti Moğol boyunduruğuna girdi. I. Alâeddin Keykubat sonrası Anadolu'sunun tamamı bozulmuş, dâhilî veraset kavgaları, Moğol istilası, Rumlar ve Ermenilerle harpler Anadolu'nun refah ve asayişini mahvetmişti. İşte bu kritik dönemde halk dünyada mutlu olamadım bari Ahîrette mutluluğa erişeyim diyerek, kendini âlimlere veriyordu. Böylesine ciddi problemlerin yaşandığı dönemde; Ahî Evran, Baba İlyas, Hacı Bektaş, Mevlana Celaleddin-i Rumi gibi Türk büyükleri halkın maneviyatını yükseltmek, millî duygularını ayakta tutabilmek için büyük çabalar harcamışlardır. Bu mümtaz şahsiyetlerden Ahî Evran esnaf ve sanatkârları bir birlik altında toplayarak sanat ve ticaret ahlakını üretici ve tüketici çıkarlarını güven altına almak suretiyle bu kötü politik ve ekonomik dönem içinde onlara yaşama ve direnme gücü vermiştir.³¹ Moğol istilasından sonra Anadolu'da sayıları artan Ahîler toplumdan büyük saygı görmüşler, Anadolu'nun dört bucağına açtıkları zaviyelerle de bu kurumu Anadolu'ya yerleştirmişlerdir.³²

³⁰Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, s. 211-215. Moğol istilalarının yaklaştığı dönemde Anadolu'nun bayındır hâle gelmesi bazı şehirlerin de oldukça gelişmesine etki edecektir. Konya, Karaman, Sivas, Akşehir, Kayseri, Kırşehir, Ankara gibi ilim ve kültür merkezleri oluşacak ve bu merkezlerde sanatkâr, tüccar ve bilginler çoğalacaktır.

³¹ Çağatay, a.g.e., s. 83-84.

³² Ahmet Gündüz, *Beylikler ve Osmanlı Devletinin Kuruluşunda Ahîlerin Siyasî Rolü*, Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu, C.1,Kırşehir,2004, s.467.

I. BÖLÜM

AHİLERİN SİYASİ VE ASKERİ FAALİYETLERDEKİ ROLLERİ

Bütün Türk siyasî teşekküllerinde olduğu gibi, Selçuklu devleti'nde de askerî teşkilât Türk devletlerinin temeli ve başlıca güç kaynağı idi. Askerî teşkilât, devlet içerisinde koruma, kollama ve fetih amaçlarını güden bir yapı arz etmekte idi³³.

Askerî teşkilâtın vazifeleri yukarıda belirtildiği gibi koruma kollama ve fetih olarak çizilse de; Türkiye Selçukluları ve beylikleri döneminde ülkeyi koruyup kollama sadece askerî kuvvetlerin yaptığı bir görev olarak kalmamıştır. Konumuz itibarıyla işlediğimiz Ahî teşkilâtı her ne kadar ekonomik fonksiyonları ile tanınsa da; özellikle siyasî otoritenin zayıfladığı, devletin bir çöküntü içine girdiği dönemlerde siyasî ve askerî rolleri ile daha çok dikkat çekmiştir. Eflâki,³⁴ Menâkibü'l Arifin adlı eserinde, Ahilerin önemli güce ve söze sahip olduklarını anlatarak; Konya Ahilerinin bir lideri olduğunu ve binlerce askere de sahip bulunduğunu belirtmektedir.

Ahîlerin tarihi gelişimi içerisinde siyasî fonksiyonlarını ve dolayısıyla siyasî otoriteyle ilişkilerini a) cemaat yapısı taşıyan birlikler olarak Selçuklular dönemi b) Anadolu beylikleri ve Osmanlı otoritesinin kuruluş dönemi c) Osmanlı İmparatorluğu dönemi olmak üzere üç ana bölüm altında³⁵ toplamıştır. Biz araştırmalarımız dâhilinde Güllülü'nün bu tespiti içerisinde sadece Selçuklu ve Beylikler dönemi kısımlarını inceleyeceğiz.

³³ Salim Koca, Selçuklularda Ordu Ve Askeri Kültür, Berikan yayınları, Ankara,2005 s.9–10.

³⁴ Demir,a.g.t., s.43.

³⁵Sebahattin ,Güllülü; *Ahî birlikleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul,1977.s. 118-119.

Türkiye Selçuklu tarihi (1092–1280) için kuşkusuz en ayrıntılı bilgiyi İbn Bibi'nin eserinde bulabiliriz. İbn Bibi'nin kayıtlarının hemen hemen hepsinde bu teşkilâtın siyasî ve askerî alanlarda oynadığı rollerine işaret edilmiştir.³⁶

Araştırmamızın bu bölümünde Ahîlerin siyasî ve askerî faaliyetlerdeki rollerini inceleyeceğiz. Özellikle iktidar mücadelelerindeki tutum ve rollerine, devlet törenlerindeki rollerine, elçi karşılamalarındaki rollerine, devlet adamları arasındaki siyasî mücadelelerde tutum ve rollerine, beylikler döneminde gerçekleşen askeri faaliyetlerdeki rollerine, ayaklanmalardaki rollerine, Moğollara karşı tutum ve mücadelelerine bakacağız.

I.1. İktidar Mücadelelerindeki Tutumları

Bu başlık altında inceleyeceğimiz ana konu Ahî teşkilâtının Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarları arasında geçen taht mücadelelerinde oynadıkları roller olacaktır.

Bu alandaki ilk rolleri Türkiye Selçuklu devletinin altıncı hükümdarı Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile kardeşi Tokat meliki Süleyman şah arasında geçen iktidar mücadelesi sırasında görülmüştür. (1196) Bu döneme dair olaylar İbn Bibi kroniğinde şöyle nakletmektedir:

Sultan II. Kılıç Arslan, ölmeden az önce tahtı ve iktidarı küçük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'e bırakmışsa da bir süre sonra oğullarından Tokat meliki Süleyman Şah kardeşinin hükümdarlığını tanımadı; tahtı ve iktidarı kardeşi Keyhüsrev'in elinden almak için onu 1196 yılında devletin merkezi (darülmülk) Konya'da kuşattı. Süleyman Şah bu kuşatmadan dört ay gibi uzun bir süre sonuç alamadı. Sultan Keyhüsrev'in kuvvetleri ile içinde Ahîlerin de bulunduğu Konya halkı beldelerini büyük bir azim ve kararlılıkla

³⁶ Salim Koca, "Ahîlerin Türkiye Selçuklu Devrindeki Roller" II. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir, 2006, s. 298.

savundular. Öyle ki, Süleyman Şah'ın ordusu şehrin bahçelerine ve bostanlarına bile yanaştırılmadı. Fakat kuşatmanın çok uzaması ve Konya'nın dışarıyla irtibatının kesilmesi, şehir halkını büyük bir sıkıntı içine soktu. Şehirde yiyecek ve içecek sıkıntısı baş gösterdi. Bunun üzerine toplanan Ahî reisleri, yaptıkları durum değerlendirmesinde, daha önce Keyhüsrev'e verdikleri sözlerine bağlı kalarak sonuna kadar sultanın yanında savaşma kararı aldılar. Zira onlar Gıyaseddin Keyhüsrev 1192 yılında Türkiye Selçuklu tahtına çıkarken, topluca onun yanında yer alıp her türlü faaliyetlerinde kendisine destek vereceklerine dair söz vermişler idi. Ahî reislerinin dışında Konya'nın ileri gelenleri bir araya gelip Melik Süleyman Şah'a davasından vazgeçme karşılığında yüklü bir miktarda "sefer masrafı" (nal-baha) ödeme teklifinde bulundular. Bu teklif, amacına ulaşmak hususunda son derece kararlı olan Süleyman Şah tarafından kabul edilmedi. Maddi fedakârlıkta bulunarak Gıyaseddin Keyhüsrev'in tahtını kurtaramayacaklarını anlayan devlet adamları ve Konya ileri gelenleri bu defa sultanın hayatını kurtaracak yeni bir çözüm ürettiler. Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in de katıldığı bu yeni çözüm şekli şöyle idi: Gıyaseddin Keyhüsrev, Türkiye Selçuklu tahtını ve Konya'yı kardeşi Süleyman Şah'a teslim edecek, buna karşı Süleyman Şah da kardeşi Keyhüsrev'in hayatına dokunmayacak ve maiyetiyle birlikte istediği yere gitmesine izin verecekti. Bu hususta taraflar anlaşmaya varınca devlet adamları Konya ileri gelenleri ve Ahî reislerinin şahîtliğinde bir Ahîtname düzenlendi ve imzalandı. Bu anlaşmadan sonra Keyhüsrev maiyeti ile birlikte Konya'yı terk ederken, Süleyman Şah da ordusu ile şehre girerek, Selçuklu tahtına çıktı.³⁷

Bu kaynaklarda belirtilen, yaşanan olay aslında Ahî birliklerinin kuruluş amaçlarının sadece belli başlı hizmetler olmadığını bize göstermektedir. Nitekim yukarıda anlatıldığı şekliyle 12. yüzyılda Türkiye Selçuklu devletinin merkezi Konya'da hem siyasî hem de askerî faaliyetlerde rol oynayan kuvvetli Ahî birlikleri bulunmakta idi. Görüldüğü gibi bu Ahî birlikleri siyasî ve askerî olaylarda daima meşru iktidarın yanında yer almışlar ve cesur, kararlı,

³⁷Koca, a.g.m.,s.299-300.

güvenilir bir davranış sergilemişlerdir. Özellikle hanedan üyeleri arasında yapılan anlaşma metinleri, ancak onların şahîtliği ile geçerlilik kazanmıştır.³⁸

Buna benzer bir taht mücadelesini 1290 yılında görüyoruz. İzzeddin Keykavus'un oğlu Rükneddin Kılıç Arslan, kardeşi II. Mesud'a karşı iktidar mücadelesine giriştiğinde, Sultan II. Mesud Kayseri'de oturmakta ve burası Selçuklu Devleti'nin merkezi durumunda idi. 1291 yılında Konya'da Ahî gençlerinin teşviki ile Rükneddin Kılıçaslan, kardeşi Mesud'a karşı saltanat mücadelesine atıldı ise de başarılı olamayarak Kastamonu taraflarına çekilmek üzere iken, bu tarafta bulunan eski Selçuklu beylerinden Hüsameddin Çobanoğlu Yavlak Hasan, kendisini yakalayarak tevkif etmiştir.³⁹ Ahîlerin, teşviki ile sultan II. Mesud'a karşı girişilen bu hareket başarısızlıkla sonuçlanmış; ancak her iki örnek de Ahîlerin iktidar mücadeleleri esnasındaki rollerini bizlere açıkça göstermiştir.

I.2. Devlet Törenlerine Katılmaları

Türkiye Selçuklularında, devlet töreninin başında "tahta çıkma (cülus), biat, karşılama, uğurlama, kutlama ve taziye törenleri" gelmektedir.

Ahîler; hiç kuşkusuz kuruluş gayeleri bakımından siyasî bir statü içerisinde değillerdi. Buna rağmen İbn Batuta eserinde, bir mahallenin idarecisi olmadığı takdirde o mahallenin hâkiminin Ahîlerin olduğunu belirtmektedir.⁴⁰ Dolayısıyla Ahîler, tarih sahnesinin pek çok yerinde, pek çok konumda karşımıza çıkmaktadırlar.

Devlet teşkilatı içinde resmi bir görevleri olmasa da Ahîlere devlet protokolünde de yer verildiğini görmekteyiz. Türkiye Selçuklu sultanlarının

³⁸ Yusuf, Ekinci, Ahilik, Ankara, 1989, s. 56.

³⁹ İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. 1, s. 19, Ankara 1994. Ahîler siyasî hadiselerle iştirak ederek grup menfaatini ve millî menfaatini göz önüne almışlardır. Eflakî'de geçen "Hanigah-ı Ziya" ile ilgili mücadelede cemaat menfaatlerinin ön plana çıktığını görmek mümkündür.

⁴⁰ Köprülü, Mutasavvıflar, s. 213.

tahta çıkış törenlerinden, biat törenlerine kadar, elçilerin ve devlet adamlarının karşılanması, uğurlanmasına kadar pek çok törene sivil ve asker devlet erkânının yanı sıra Ahîler ve İğdişler gibi sosyal zümreler de katılmakta idi. Yapılan törenlerde Devlet erkânı yeni sultana ilgi göstererek yeni yönetimde de yerini sağlamlaştırmak ve korumak kaygısı taşıdıkları malumdur. Fakat bu törenlerde Ahîler ve İğdişler gibi sosyal zümrelerin böyle bir kaygısının olması mümkün değildir. Anladığımız kadarıyla bu davranışlarında devletlerine ve hükümdarlarına sahip çıkma gibi bir düşünce hâkimdir.⁴¹

Bu konu ile ilgili en açık örneği, Sultan I. Alâeddin Keykubâd'ın tahta çıkış törenlerinde görmek mümkündür:

1220 yılında devlet adamları tarafından Sivas'ta Türkiye Selçukluları tahtına çıkartılan Alâeddin Keykubâd Kayseri üzerinden Konya'ya getirilirken, Aksaray'dan itibaren şehrin ileri gelenleri, Ahîler ve İğdişlerden oluşan bir grup, âdeta bir muhafız alayı gibi yeni sultana Konya sınırına kadar refakat etmiştir. Yine içinde Ahî birliklerinin de bulunduğu Konya ileri gelenleri ise yeni sultanı Obruk mevkiinde karşılamışlardır. Burada dikkatimizi çeken unsur, bazıları yaya, bazıları da atlı olan 1000 kişilik büyük bir Ahî grubudur. Şüphesiz bunlar, her türlü suikast ve sabotaj ihtimaline karşı yeni sultanı ve saltanat alayının etrafını 3 fersah uzunluğunda ve genişliğinde büyük bir çember içine almışlardır. Sultan ve saltanat alayı, işte bu güvenlik çemberi içinde Konya'ya getirilmiştir.⁴² Bu örnekte görüldüğü üzere Ahîler, sultanın tahta çıkışı gibi önemli bir törende yer alarak kendi konumlarını bizlere göstermişlerdir.

⁴¹ Koca, a.g.m., s.300.

⁴² Koca, a.g.m., s.301.

I.3. Elçi Karşılamalarında Bulunmaları

Ahîler sadece sultanların karşılanmasında, uğurlanmasında, devlet içerisinde yapılan törenlerde bulunarak rollerini tamamlamamış; bütün bunların yanında yabancı elçilerin karşılanmasında ve uğurlanmasında; devlet protokolünde de yer almışlardır.

Bu konu ile alakalı en iyi örneklerden birisi, Sultan Alâeddin Keykubâd döneminde gerçekleşmiştir. Ebu Abdullah Ömer b. Muhammed El-Suhreverdi Konya'ya gelmek için harekete geçtiğinde onu, Zencirli menzilinde kadılardan, imamlardan, şeyhlerden, mutasavvıflardan, ayanlardan ve Ahîlerden oluşan bir topluluk karşılamaya gönderilmiştir. Bu heyet halifenin elçisini Zencirli menzilinde karşılayıp, onu Konya'ya getirmiştir.⁴³

Bu bilgidan de anlaşılacağı üzere devletlerarası ilişkilerde, önem arz eden elçilerin karşılanması vazifesinde Ahîlerin pozisyonu dikkat çekmektedir. Bu noktada hemen belirtelim ki; verdiğimiz örnekteki Sühreverdi, -Halife Nasr Li-dinillah'ın yeniden düzenleyip, liderliğini yaptığı- fütüvvet teşkilâtının bir mensubu idi. Sühreverdi'nin bu ziyareti sırasında başta I. Alâeddin Keykubâd olmak üzere bütün Selçuklu devlet adamları Halife Nasr Li-dinillah'ın Fütüvvet teşkilâtına girmiştir.⁴⁴

I.4. Devlet Adamları Arasındaki Siyasi Mücadelelerdeki

Tutumları

Ahîlerin siyasî faaliyetlerdeki en etkin rolleri, Moğolların Türkiye Selçukluları üzerinde hâkimiyet kurdukları 1243 yılından sonraki olaylarda olduğu bilinmektedir.

⁴³ İbn Bibi, a.g.e., s. 24.

⁴⁴ İbn Bibi, a.g.e. s. 251; Münecimbaş, Camîud-Düvel, II. yay. ve çev. A. Öngül, İzmir, 2001, s.59.

Merkezi otorite temsilcilerinin kendi aralarında çıkan çatışmalarda Ahîler, genellikle tarafsız kalmaktadırlar. Konya Ahî reislerini gizlice toplayarak, birçok vaadlerde bulunduktan sonra isyan kararında olduğunu bildiren ve kendine yardım edip etmeyeceklerini soran Ebubekir Pervaneye “*biz aranızda cereyan eden mücadelelere karışmayız*” biçiminde verilen cevap, tarafsızlıklarını genel bir tavır olarak göstermektedir.⁴⁵

Türkiye Selçuklularının 1243 yılında Köseadağ'da yenilgiye uğrayıp, devletin çöküntü içerisine girmesiyle Selçuklu tahtına genellikle henüz çocuk yaşta olan şehzadelerin çıktığını biliyoruz. Her devlette olduğu gibi otorite zayıflığından yararlanan devlet adamlarının bazen iki, bazen üç gruba ayrılarak, birbirleriyle kıyasıya mücadeleye girdiklerini görmekteyiz. Bu mücadelelerde bazı gruplar, rakiplerini bertaraf etmek için Ahîlerin silahlı gücünden yararlanmıştır. Bilindiği gibi Ahîler siyasî otoritenin bulunduğu dönemlerde ortadan kaybolmakta, herhangi bir otorite boşluğu veya hükümsizlik olduğu ortamlarda birdenbire ortaya çıkmaktadır.⁴⁶

Devlet adamları rakiplerini ortadan kaldırmada ve mallarını müsadere etmede Ahîleri kullanmışlardır. Ahî reisleri ise, bu tür faaliyetlere destek verirken siyasî ve ekonomik herhangi bir çıkar kaygısında olmamışlar, onlar daima meşru iktidara hizmet ettikleri düşüncesi ile hareket etmişlerdir. Eğer bu tür faaliyetlerin hedefi meşru iktidarın sahibi olan sultana yönelik ise, Ahî reisleri bu noktada durmuşlar ve “*efendimizin nimetlerine nankörlük edemeyiz*” diyerek, devlet adamlarının emellerine alet olmamışlardır. Onlar Selçuklu hanedanının aleyhine olan bir harekete bilinçli olarak ne katılmışlar ve ne de destek vermişlerdir.⁴⁷

Buna benzer bir olay yine Selçuklu idarecileri arasında yaşanmıştır. Devlet adamları kendi aralarındaki iktidar mücadelelerinde kendi amaçları için Ahîleri kullanmak istemişlerdir. Siyasî anlamdaki entrikalara kapılan gruplardan biri, Ilgın ve Akşehir'den getirilen yiğitbaşılara siyasî cinayet

⁴⁵ Sabahattin Güllülü, Ahi birlikleri ,Ötüken yay.,1977,s,86.

⁴⁶ Cahen, Türkler, s. 199.

⁴⁷ Koca, a.g.m., s.301.

işletmeye muvaffak olmuşlar; fakat bu durumu sezen Ahîler kendilerine bu cinayeti işletenlere artık alet olmayacaklarını açıklayarak bu çekişmelerinde dışarısında kalmayı başaramamışlardır.⁴⁸

1.5. Moğollara Karşı Tutumları

Ahîlerin siyasî ve askerî bakımdan en çok rol oynadıkları dönem, Türkiye Selçuklu Devleti'nin 1243 yılında Köseadağ'da yenilgiye uğrayıp, yıkılış sürecine girdiği dönem olmuştur.

Devlet otoritesi dışında kurulup gelişen ve sivil bir yapı arz eden Ahî birlikleri, siyasal otoritenin zayıfladığı dönemlerde, özellikle Moğol istilası sırasında bir kuvvet faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Moğol istilası ile ilgili Ahîlerin rollerini birkaç farklı şekilde inceleyebiliriz. Moğollara karşı direnişleri, Ahî zaviyelerinin pozisyonu, halkı zinde tutmaya çalışmaları, Osmanlı devletine kadar mevcut düzeni muhafaza etmeleri ve Beylikler döneminden Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna kadar uç bölgelerde sınırları muhafaza etmeleri gibi rolleri mevcuttur.

Ahî teşkilâtı, zaman geçtikçe gelişip büyümüş, büyük bir kitleyi bünyesine almış, bunun yanında önemli merkezlerde söz sahibi olmuş, devlet otoritesinin yok olduğu dönemlerde ise buna paralel olarak adlarından söz ettirecek derecede yönetime müdahale etme fırsatını bulmuştur. Bazı araştırmacılar, devlet iktidarında rol oynayan her gücün, bunları hesaba katmak zorunda kaldıkları gerçeğini yazmaktadırlar.⁴⁹ Gerçekten de Ahîler, merkezî otoritenin kaybolduğu dönemlerde, siyasî bakımlardan kendini göstermekte ve özellikle düzeni bozucu hareketlere karşı mücadele içine girmektedirler.⁵⁰ Onların otorite boşluğunda oluşan anarşi devirlerinde önem

⁴⁸ Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi, Tekin yayınevi ,c.1,Ankara,1979,s,192

⁴⁹ Köprülü, "Anadolu'da İslamiyet", s. 402; Ahmet Tabakoğlu, Türk İktisat Tarihi, s. 105.

⁵⁰ Bu tür görevi yapan Ahîler, fütüvvet prensiplerini benimsedikleri için silah ve savaşıla ilgiliydi. Hatta bunların bir kısmı fütüvvetin seyfi kolunu teşkil etmekteydi.

kazanmaları, belki organize olmuş bir birlik şeklinde bulunmalarına bağlanabilir.

Türkiye Selçuklu ordusu, Sivas'la Erzincan arasındaki Köseadağ'da Moğollarla ciddi bir şekilde savaşmadan ağır bir yenilgi almış, Anadolu tümüyle Moğol istilasına altına girmişti. Böylelikle Selçuklu egemenliği de fiilen ortadan kalkmıştı. Selçuklu sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Köseadağ'da Selçuklu ordusunu savaşmadan kaçırıp, Moğol kumandanı Baycu ile temasa geçerek Moğol hâkimiyetini yavaş yavaş kabul eden bir siyasetin içine girmiştir.⁵¹

Türkiye Selçukluları döneminde, fütüvvetin I. İzzeddin Keykavus tarafından benimsendiğini yukarıda belirtmiştik, I. İzzeddin Keykavus döneminde benimsenen bu teşkilat, I. Alâeddin Keykubâd'ın da dahil olmasıyla gelişimi hızlanmıştır. Ahîlere iyi davranan ve onları destekleyen Keykubâd, oğlu tarafından öldürülünce yerine geçen II. Keyhüsrev⁵², Ahîler ve Türkmenlere cephe almaya başlamıştır.⁵³ Hemen şunu belirtmemiz gerekir ki, Ahîler Moğol hâkimiyeti döneminde daima meşru gördükleri Selçuklu iktidarının yanında yer almışlardır. Zorunlu hâllerin dışında Moğolların ne yanında yer almışlar ne de onlara destek vermişlerdir. Siyasî tercihlerini ise bazı devlet adamlarının ve zümrelerin aksine hep bağımsızlık ve özgürlükten yana kullanmışlardır.

Bu sıkıntılı durum içerisinde Moğol güçleri, Anadolu'nun Tokat ve Sivas gibi şehirlerini herhangi bir direnme hareketi ile karşılaşmaksızın ele geçirmiş⁵⁴; fakat Mikâil Bayram'ın İbn Bibi'den aktardığı bilgilere göre Kayseri'nin surları içinde yer alan Debbağlar Çarşısı'ndaki Ahîlerle, Erciyes Dağı eteğindeki Battal Mesud civarındaki pusu kuran Ahîler, Moğollara karşı

⁵¹ Akdağ, a.g.e., s. 59.

⁵² Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul, 1993, s. 389-390.

⁵³ Bayram, a.g.e., s. 114. Hatta, M. Bayram'a göre bu sultan, vezir Sadeddin Köpek'le iş birliğine girişmeleri gerekçesiyle, onların pek çoğunu öldürtmüş ve bazı ileri gelenlerini de tutuklatmıştır. Bu tutuklananlar arasında Ahî Evran da vardı.

⁵⁴ Turan, a.g.e., s. 440.

ciddi bir müdafaa içerisine girmişlerdir.⁵⁵ Bundan sonra Moğollar, iktidarına karşı direnen bütün güçleri ve Ahîleri de dağıtmaya başlamıştır.⁵⁶

Moğol baskısı sonucu Moğol istekleri ve menfaatleri doğrultusunda politika izlemek zorunda kalan Selçuklu hükümdarları, siyasî güç pozisyonunda olan Ahîleri ve Türkmenleri isyan ettikleri birçok yerde bastırmak için girişimlerde bulunmuşlardır.⁵⁷

Bu dönem kaynaklarında geçtiği üzere Ahîlerden olumsuz bahsedilmesi, gerçekten Ahîlerin Selçuklu yönetimiyle bu denli çatışmaya varacak derecede zıt duruma düşmeleri, ilginç bir konudur. Bunun nedeni belki de esas olarak, Anadolu'nun sağlam bir merkezî otoriteden mahrum olmasının neticesinde, Ahîlerle merkezî yönetimin arasındaki siyasî rekabet idi. Bunun en açık örneğini Sivas'tan Kayseri'ye yürüyen Moğolların, Kayseri'de ciddi bir direnişle karşılaşmasında görüyoruz. Nitekim Kayseri halkı ve örgütü Ahîlerle ve bir kısım askerle direniş sağlamıştır.⁵⁸ Kayseri'nin teslim alınmasından sonra Moğolların ev ev Ahî ve Türkmen aradıkları dönemde Kayseri'de Debbağlar Çarşısı'nın Ahîleri topluca kılıçtan geçirilip kırılmıştır.⁵⁹

Burada şu noktayı tekrar etmek gerekir. Anadolu'da Moğol tazyiki ile gerçekten buhranlı bir dönem yaşanmaya başlanmış ve bu dönemde Selçuklu merkezî otoritesi zayıflayıp Moğol yanlısı politika izlemek zorunda bırakılmıştır.⁶⁰ Anadolu'daki bu gelişmeler karşısında Ahîler ve Türkmenlerin devlet yönetimine ve dolayısıyla Moğol baskısına karşı ciddi tavır takındıklarını görüyoruz. Uygulamalarından Ahîlerin mal ve mülklerinin ellerinden alınmakta olduğu da görülmektedir.⁶¹ Buradan da anlaşıldığı

⁵⁵ Bayram, a.g.m., s. 19.

⁵⁶ Turan, a.g.e., s. 443.

⁵⁷ Cahen, a.g.e., s. 264. Burada yazar Selçuklu yönetiminin Türkmenleri ve Ahîleri sindirmek amacıyla olduğundan bahseder.

⁵⁸ Osman Turan, a.g.e., s. 440.

⁵⁹ Nejat Birdoğan, Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı, Ekim 1995, İstanbul, s. 306.

⁶⁰ Gordlevskij, Anadolu Selçuklu Devleti, Çev: Azer Yaran, Ankara, 1998, s. 200.

⁶¹ Bayram, a.g.m., s. 43.

üzere, Ahîlerin daima Selçuklu yönetimi tarafından, haksızlığa uğratıldığı açıkca dile getirilmektedir.⁶² Oysa Ahîler Moğol istilasından sonra, Anadolu da merkezi otoritenin etkisini kaybetmesi üzerine siyasî düzen ve şehirlerin emniyeti sıkıntıda iken bulundukları alanları başlarındaki yiğitbaşı ve fıtyanlara (gençlere) korutma yoluna gitmişler, her şehir sanki Ahî vali emrindeymiş gibi idare biçimine girmişlerdir.⁶³

Moğolların Türkiye Selçukluları üzerinde hâkimiyet kurdukları “çöküş, feryat ve zillet” dönemleri, Ahîlerin rollerinin en etkin olduğu, hatta münferit bile olsa, Moğolların Anadolu’da yaptıkları zulümlere karşı çıktıklarını söyleyebiliriz. Mesela Konya Ahî reislerinden Ahmet Şah, Konya halkına zulüm yapan Gazan Han’ın elçisini, şehirden kovabilecek kadar cesaret örneği göstermiştir.⁶⁴

1.6. Beylikler Dönemindeki Askerî Faaliyetleri

Ahîlerin Anadolu Selçuklularında ve Osmanlılarda olduğu gibi Anadolu beyliklerinin bazılarında da sevgi ve saygı gördüklerini, kendilerine önem verildiğini, yönetimde ve askerî komutanlıklarda görev aldıklarını görüyoruz.⁶⁵ Beylikler döneminde Ahi birlikleri hemen hemen her şehir ve kasabada yerel otorite birimleri olarak yönetimi ellerinde bulundurmaktaydılar.⁶⁶

Ahîlerin Sivas hâkimi Kadı Burhaneddin ile yakınlıkları bilinmektedir. Kadı Burhaneddin’in; Ahî İsa, Ahî Nevruz, Ahî Alişah, Ahî Muhammed, Ahî Nasrüddin gibi nüfuzlu Ahîlerle daha hükümdar olmadan önce iyi ilişkiler kurup; Kendi zamanında Ahî İsa’yı Amasya hâkimi Şadgeldi’nin katına elçi

⁶² Bayram, “*Ahî Evran Kimdir*”, s. 665–666.

⁶³ Akdağ, a.g.e., s.19

⁶⁴ Anonim Selçuknâme, yay. ve çev. F. N. Uzluk, Ankara 1952, 66.

⁶⁵ Ahmet Gündüz, *Beylikler ve Osmanlı Devletinin Kuruluşunda Ahîlerin Siyasî Rolü*, Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu, C.1, Kırşehir, 2004, s.470

⁶⁶ Sabahattin Güllülü, *Ahi Birlikleri*, Ötüken yayıncılık, İstanbul, 1977, s.87

gönderdiğini, Tokat Zile’de yaptırdığı medreseyi ve bu şehrin yönetimini Ahî Alişah’a verdiğini biliyoruz.⁶⁷

Moğolların Anadolu’da siyasî bir kuruluşa dönmesinden sonra ortaya çıkan Eretna devletinin sınırlarına katılan Erzincan’a da sırasıyla Ahî Ayna Bey ve Pir Hüseyin idaresi verilmişti.⁶⁸ İşin ilginç yanı 1348’lerde Ahî Ayna Bey’in Eretnalıların bir uç beyi olarak faaliyet göstermekte olduğu hatta Akkoyunlu Türkmen Beyi, Tur Ali Bey ve Bayburt Emiri Mehmet Rikâbdar ile birlikte Trabzon Rum İmparatorluğu üzerine üç günlük bir sefer dahî düzenlemiştir.⁶⁹ Ahî Ayna Bey’in Moğol hâkimiyeti içine giren Eretna Devleti ile bağlarını gevşetmesi hâkimiyet sahasını genişletmek için 1361’de Gürcistan’a bir sefer yaptığını Ahalsıhı, Samsıhı ve Azgur şehri ve kalelerini fethettiğini ve Gürcülerden 12.000 kişiyi esir aldığını görmekteyiz.⁷⁰ 1361 tarihindeki Gürcü seferinden sonra Erzurum ve Legzi tarafına gittiği bilinen Ahî Ayna Bey, aynı yıl Trabzon’a sefer yapmış ve 1362’de vefat etmiştir.⁷¹

Osmanlı Devleti tüm Anadolu’ya hâkim olmadan önce Ahîlerin bulundukları yerlerde kendilerine ait birtakım silahlı güçleri de bulunmakta, resmî otoritenin zayıf kaldığı zamanlarda ise etkili olabilmekte idiler. Anadolu beyliklerinden Karamanoğulları, Germiyanogulları, Eşrefogulları, Hamitoğulları, Candaroğulları, Menteşeoğulları, Aydınoğulları, Karesioğulları, Saruhanoğulları döneminde Ahîlerin askerî teşkilâta benzer mükemmel silahlı teşkilâtları olduğu bilinmektedir. Örneğin, İbn Batuta Denizli’ye ziyaretinde burada gördüğü Ahî alaylarından bahsetmektedir. Bununla beraber bunlar ordu kuvveti değil mahallî muhafaza kuvvetidir.⁷²

Ayrıca bu dönemlerde Ankara merkezli yeni bir Ahî teşekkülü dikkatimizi çekmektedir. Bu teşekkül 1290’ larda esnaf birlikleri tarafından

⁶⁷ Aziz b. Erdeşir-i Esterabadî, Bezm-ü Rezm, Çev: Mürsel ÖzTürk, Ankara, 1990. Bu eserde, beylikler dönemi Ahileri hakkında, kişiler ile alakalı bölümler yer alıp ,detaylı bilgiler verilmektedir..

⁶⁸ Y. Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında, s. 247. Ayrıca A. Sevim-Y. Yücel, Türkiye Tarihi, s. 364–367.

⁶⁹ Yücel, a.g.e. , s. 248–249.

⁷⁰ Y. Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında, s. 250–251.

⁷¹ Y. Yücel, a.g.e., s. 250-251.

⁷² İ. H. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 204.

kurulmuş olup hiçbir zaman bağımsız bir hüviyet kazanamamıştır. En son Osmanlı devleti bu teşekkülü ortadan kaldıracaktır.

Ahî teşkilâtlarından biri de Ahlat'ta kurulmuştur. Türkiye Selçukluları yıldıkdan sonra Ahî birliklerinin Anadolu'yu nasıl sahiplenip koruduklarını önceki bölümlerimizde belirtmiştik. Bu anlattıklarımıza benzer bir olay da Ahlat Ahîleri tarafından gerçekleştirilmiş olup onlar Sökmenli iktidarı bitince memleketlerine sahip çıkmış; memleketlerini işgale gelen Eyyubi'lere karşı mücadele etmişlerdir⁷³.

Bunun yanında, 11 ve 13. yüzyıl Anadolu tarihinin bütün önemli olayları içinde karşılaştığımız bu birlikler, Selçuklulara karşı Karamanoğullarını desteklemişler, geçici bir süre Konya'yı ele geçirme olayında da Karamanoğulları safında yer almışlardır. Kaynaklarda Ahî birlikleri ile Karamanoğulları arasında bir Ahi reisini astırmanın dışında, pek fazla olaya rastlanmamaktadır.⁷⁴

Selçuklu hâkimiyetinin çökmesi sonucu ortaya çıkan beylikler döneminde Ahîler, mahallî otorite olarak yönetimi ele almış bulunuyorlardı. Selçuklu merkezî otoritesinin yeniden güç kazanmasını önlemek maksadıyla Ahîler, daha ziyade beylikleri, özellikle Karamanoğulları'nı ve Osmanoğulları'nı destekleme yoluna gidiyorlardı. Güllülü, Ahîlerin bu iki beyliğe yakınlık duymasını, her ikisinin de başlangıçta, büyük ölçüde göçebe toplum değerlerine bağlı kitlelerden oluşmaları ve aşiret temeline dayanmaları sebeplerine bağlayarak Ahîlerin kendi birliklerini oluşturan değerler arasında bulunan heterodoks yapı ile Selçuklu merkezî otoritesinin dayandığı resmî Sünnî İslamî değerlerin çatışma içinde bulunduklarını da belirtmektedir.⁷⁵

⁷³ F.Sümer, Doğu Anadolu Türk Beylikleri Tarihi, 1990, s.54; İbnü'l Esîr, İslam Tarihi, XII, trc.A.Ağırakça ve A.Özaydın, İstanbul 1987, s.231.

⁷⁴ Güllülü, a.g.e., s.86-87.

⁷⁵ Güllülü, a.g.e., s. 89.

Kolaylıkla fark edileceği gibi, Selçuklu hanedanının silinmesi ve Moğol siyasî egemenliğinin çökmesi ile ortaya çıkan yeni durumda Ahî birlikleri pek çok siyasî fonksiyon üstlenmişlerdir. Yeni kurulan beyliklere yardımları olduğu gibi; Osmanlı merkezi otoritesinin kuruluşunda oluşan kadroda da dikkatlerimizi çekmektedir.

1.7. Ayaklanmalardaki Tutumları

Bu başlık altında inceleyeceğimiz iki önemli ayaklanma ve isyan hareketi mevcuttur. Bunlar Babailer isyanı sırasında ve Cimri ayaklanması esnasında Ahîlerin tutum ve rolleri olacaktır.

Kaynaklarda geçtiği üzere Türkiye Selçuklu devleti dönemi boyunca, Ahîliğin en fazla rağbet ve himaye gördüğü dönem, Sultan Alâeddin Keykubâd dönemi olarak belirtmiştik. Bundan sonrası II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemidir ki, Ahî Evran'da dâhil tüm mutasavvıf Türkmen şeyhlerinin, Türkmenlerin dirlik ve düzenlerinin bozulduğu Selçuklu Sultanlığının kendi halkına yabancılaştığı ve hatta kıyım yaptığı dönemdir. Bu dönem içerisinde çıkan Babailer isyanı⁷⁶ ile Ahîler zor duruma düşmüş, Ahîlere ait tekke ve zaviyeler ellerinden alınmıştır. Babiler isyanına iştirak etmeleri nedeniyle sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından çok sayıda Ahî tutuklanmış, ayrıca Ahî Evran'da, çıkan Babai isyanı ile ilişkilendirilmiş ve Konya'da 5 yıl hapis yatmıştır.⁷⁷

Bunun dışında Ahîlerin faaliyetini gördüğümüz bir diğer ayaklanma da Cimri ayaklanmasıdır.⁷⁸ Bu isyan sırasında, Karamanoğulları Konya'yı geçici bir süre ele geçirmiş, Selçuklu şehzadesi olduğunu iddia ettikleri Siyavuş'u tahta çıkarmışlardır. Karamanoğlu Mehmed Bey, Siyavuş'un önünde eğilip

⁷⁶ Detaylı bilgi için bkz ; Babailer İsyanı Yahut Aleviliğin Tarihsel Alt yapısı, Dergâh Yay., İstanbul 1996.

⁷⁷ Adnan Yılmaz, "Düzensizliğin İçerisinde Dirlik ve Düzenlik Adamı olarak Ahî Evran ve Ahîlik", I. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu, II. Cilt, s. 1046. ayrıca bu konu ile alakalı Bacıyan-ı Rum ,Dr. Mikail Bayram ,1987 Konya s.30.

⁷⁸ Detaylı bilgi için bkz ; Osman Turan, a.g.e., 558-564.

biat ederken; Selçuklu hanedanı üyeleri ile orada bulunan Ahî Ahmet Şah ve ona bağlı Ahîler, Mehmet Bey'in yaptığı gibi yeni sultana biat ederek taraflarını belli etmişlerdir. Buna göre Ahîlerin, bahsedilen olayda doğrudan faaliyetleri olduğu görülmektedir.⁷⁹

⁷⁹ Anonim Selçuknâme, s. 52; ayrıca detaylı bilgi için bkz. Turan, a.g.e., s. 561.

II. BÖLÜM

AHÎLERİN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATTAKİ ROLLERİ

Ahîlerin sosyal ve ekonomik rolleri konusunda, Selçuklular devri için zengin kaynaklardan söz etmek mümkün değildir. Ancak bu dönemle ilgili birtakım genel bilgiler mevcuttur. Ahî teşkilâtı, Selçuklu Türkiye'sinde şehir ve kasabalarda ticari, sınai ve iktisadi faaliyetleri düzenliyor, dinî ve ahlaki değerlerin katkısıyla, devletin hiçbir tesiri olmadan, şehir esnafı ve halkı, kendi kendini idare ediyor ve genellikle meslekî sû-i istimalle, yolsuzluğa ve ananeye aykırı bir harekete fırsat tanımıyordu.⁸⁰

Anadolu'ya hızla yayılan Ahîlik teşkilâtı giderek şehirlerin yanı sıra köylere de nüfuz etmiş; hem tekke ve zaviyelerde hem de iş hayatında sosyal, kültürel ve ekonomik yapının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Ahîler, özellikle büyük şehirlerde teşkilâtlanıp kendine mahsus zaviyeler kurmuşlardır. Küçük şehirlerde ise onlar muhtelif meslek mensubunu tek bir birlik etrafında toplayarak, zamanla imece ve yarıcı teşkilâtı aracılığıyla köylere kadar uzamışlardır.⁸¹

Ahîler zamanında belirli meslek gruplarını muayyen çarşılarda bir araya getirmek suretiyle dağınıklığı gidermiş, hem de mevcut şehirlerin gelişmesini sağlamıştır. Bunlarla birlikte Ahîler, Anadolu'ya gelen Türkmenleri yerleşik hayata geçirerek kayda değer fonksiyonlar üstlenmişlerdir.

⁸⁰ Osman Turan, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul 1993, C. II, s. 21.

⁸¹ Çağatay, Bir Türk Kurumu Olan Ahîlik, s. 159, 171.

II.1. Mevcut Şehirlerin Gelişmesine Katkıları

Türkler Anadolu'ya gelmeden önce, özellikle Roma ve Bizans dönemlerinde, bu topraklar üzerinde pek çok şehir ve kasabalar vardı. Roma ve Bizans dönemine ait olan bu şehir ve kasabalar başlangıçta birer askerî garnizon olarak kurulmuşlardı. Bu şehirlerin gelişmesi ve özellikle yeni birçok yerleşim yerinin kurulması ise, Türklerin bu ülkeyi fethetmeleri ile başlamıştır.⁸² Türkler, Anadolu'ya hem göçebe topluluklar hâlinde hem de yerleşik hayata geçmiş şehirli olarak gelmişlerdir.⁸³

Yerleşik hayata geçmiş Türkler Anadolu'daki eski şehirlerin hemen yanı başlarına yerleşerek, önceki hayatlarındaki mesleklerini ve faaliyetlerini sürdürmeye çalışmışlardır. Göçebe olarak gelenler ise besiciliğe devam ederek hayat tarzlarına uygun yayla, ova ve vadilere yerleşmişlerdir. Bu konuda ele alınması gereken hassas bir noktaya dikkat çeken, Salim Koca'nın belirttiği üzere: *"Tarihin her devrinde, şehir hayatı ve zenginliği göçebe Türk için daima cazip edici olmuştur. Göçebe her Türk, fırsat ve imkân bulunca yerleşik hayata geçmek istemiştir."* Bu sebeple yerleşik hayata geçmek isteyen göçebelere şehirde geçimini sağlayabileceği bir iş ve meslek ve bunu öğretecek rehber lazımdı.⁸⁴ Anadolu'daki göçebe unsurun yerleşik hayata geçmesinde bu görevi üstlenen Ahîler olmuş; Ahîler, göçebe hayatı terk edip şehre gelenlere sahîp çıkmış, onların şehre uyum sağlamasını ve şehir kültürü olayının oluşmasını sağlamıştır.⁸⁵

Ahîlerin mevcut şehirleri geliştirmesindeki rolleri bununla da sınırlı değildir. Ahîler şehirlerdeki ilmî, sosyal hareketlere devam edip pek çok müessese de açmışlardır. Başlıcalarını Erzurum, Erzincan, Şarkî Karahîsar, Niksar, Divriği, Malatya, Sivas, Tokat, Amasya, Kayseri, Ankara, Çankırı,

⁸² Salim Koca, *a.g.m.* s. 302–303

⁸³ F. Sümer, "Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi?", *Belleten*, XXIV, 1960, 567–594.

⁸⁴ Salim Koca, *a.g.m.* s. 303.

⁸⁵ M. Bayram, *Ahî Evran ve Ahî Teşkilâtının Kuruluşu*, Konya 1991, s. 133.

Sinop, Niğde, Kırşehir, Konya, Denizli taraflarında görüyoruz.⁸⁶ Ahiler, mevcut şehirlere yaptıkları, müesseseler ile hem şehrin gelişmesini hem de merkezileşmesini sağlamışlardır.

Şehirlerin gelişmesinde Ahi Evran'ın projesi de önemlidir. Ahi Evran: *“toplumun çeşitli sanat kollarını yürütenlere ihtiyacı olduğuna göre, bu sanatların her birini yürüten çok sayıda insanların belli bir yerde toplanmaları ve her birinin kendi sanatlarıyla meşgul olmaları sağlanmalıdır ki, toplumun bütün ihtiyaçları görülebilsin”* diyerek sanayi sitelerinin kurulmasına öncülük etmiştir. Bu düşüncesi dönemin idarecilerinin desteğiyle ilk kez Kayseri’de uygulanmıştır.⁸⁷

II.2. Yeni Yerleşim Yerlerinin Kurulmasındaki Faaliyetleri

Ahîler; sadece göçebe unsurun yerleşik hayata geçirilmesi ve mevcut şehirlerin gelişmesinde değil, yeni yerleşim yerleri ve mahallelerin kurulmasında da başlıca rol oynamışlardır. Buna ilaveten Ahîlerin dinî-tasavvufi boyutu göz önüne alındığında kurdukları tekke ve zaviyeler yerleşim alanlarının gelişmesinde önemli etki yaptığını belirtmeden geçemeyiz.

Muallim Cevdet'in eserine baktığımızda, Ahîlerin Anadolu'nun pek çok bölgesinde önemli varlıklara sahîp olduklarını görüyoruz. Ahîlerin mal ve mülklerinden belli başlıcaları olan cami, mektep, zaviye, imarethane vs. gibileri memleketin sosyo-ekonomik yapısının gelişmesinde söz sahîbi oldukları açıktır.⁸⁸

Araştırmalarımızın birinci bölümünde de belirttiğimiz üzere özellikle Moğol istilasından sonra gerek halkın tutunacak bir dal olarak, gerekse sığınak yeri olarak tekke ve zaviyeleri görmeleri tekke ve zaviyelerin etrafına yeni

⁸⁶ İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. I, Ankara 1994, s. 27–28.

⁸⁷ İsmet Uçma; *“Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahîlik”*, Doktora tezi, İ.Ü.S.B.E., s.149.

⁸⁸ Muallim Cevdet, El-Ahîyyetü'l-Fityân, s. 241–242. Ayrıca bkz Demir, a.g.t. s. 61.

yerleşim alanlarının kurulmasını sağlıyordu. Böylece bu yeni yerleşim alanlarında pek çok mahalleler-köyler oluşmuştur.

1530 tarihli muhasebe defterlerinde “Ahî” kelimesinin yalın, ekli ve bir başka ismin önünde kullanılarak yerleşim yerlerine ad olarak verildiğini görmekteyiz. Ahî kelimesi ile birlikte Türk ve İslam geleneğinden gelen adlar, birlikte yer adı olarak kullanılmıştır. Ahî Doğan, Ahî Enük, Ahî Turasan, Ahî Çomak gibi köy adları, Ahî Arslan, Ahî Çoban, Ahî Evdicik gibi zaviye adları, Ahî Yeşil mesiresi, Ahî Saru Mezrası, Ahî Durmuş, Ahî Yolbeyi, Ahî Ziyaretçi gibi çiftlik adlarından da anlaşılabileceği üzere Ahîlik geleneğinin öncüleri ve yaşatıcıları tarafından köy, zaviye, çiftlik, mezra, mahalle gibi birimlerin kurulması, bu yerleşim yerlerinin isimlerinin kurucu şahısların adıyla anılmasını, bir kısmını yerleşim yeri adlarının zamanımıza kadar geldiğini, bir kısmının ise bazı değişikliklerle bize ulaştığını göstermektedir.⁸⁹

Günümüze bazı değişikliklerle ulaşan yerleşim yerlerimize örnek verecek olursak; Ankara’daki Etimesgut (Ahî Mesud) ilçesi, Ankara’daki Haymana’ya bağlı “Ahîboz” köyü, Kırıkkale’nin Keskin ilçesine bağlı “Ahîlar” köyü, Sivas’ın Zara ilçesine bağlı “Ahîç” köyü, Ankara Kızılca Hamam’daki Yabanabad’a bağlı “Ahîlar” köyü bu şekilde kurulmuş yerleşim yerleridir.⁹⁰

Mihallıççık, Akhisar, Sivrihisar, Sultanönü ve Divriği kazalarında birçok köyün isminin Ahî ismine sahip olduğu bilinmektedir. Bunun dışında Ahî ismini taşıyan pek çok mahalle olduğu, hatta Ahî Sendel, Ahî Yiğid, Ahî Mehmed ve Ahî Mustafa mezraları da belirtilmektedir.⁹¹

⁸⁹ B. A. Gökdağ, “Ahî Kelimesine Adbilimsel Yaklaşım”, I. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik araştırmaları Sempozyumu, C. I, Kırşehir, s. 425.

⁹⁰ Salim Koca, “Ahîlerin Türkiye Selçuklu Devrindeki Rollerini” II. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir, 2006, s. 304.

⁹¹ Bu konuda İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan “Köylerimiz” adlı esere bakıldığında Anadolu topraklarında pek çok Ahî kelimesi ile kurulmuş köylere rastlanacaktır. Köylerimiz, T.C. İçişleri Bakanlığı, Ankara 1982.

II.3. İşsizlere İş Ve Meslek Edindirmelerinde Gayretleri

İlk önceleri debbağlık (dericilik, deri tabaklama) ve ona bağlı deri işçiliğiyle uğraşmaya başlayan, zamanla da neredeyse bütün iş ve sanat kollarıyla ilgilenir hâle gelen Ahîler, ticari hayatın düzenlenmesinde önemli fonksiyonlar icra etmiştir. Ahîlik kurumunun, sağlam bir mesleki temele dayalı olması, esnaf ve sanatkârlar arasında yardımlaşma ve dayanışma tesis etmesi sebebiyle Ahîler öteki esnaf ve sanatkârlar üzerinde üstünlük kurmuşlardır.

İhtiyaca göre üretim anlayışını esas alan Ahîlik Kurumu, esnaf ve sanatkârların işsiz kalmasını, gençlerin başıboşluktan kurtarıp bünyesinde bir sanatta ustalaşmalarını sağlayıp aylak ve işsiz duruma düşmesini engellemiş, kötü alışkanlıklardan uzak tutulması; ayrıca, aşırı üretim sebebiyle vereceği ekonomik krizlerin önlenmesi hususunda da etkili olmuştur.

Anadolu'ya göçebe olarak gelen Türk topluluklarının yerleşik hayata geçmesinde de Ahîlerin pek çok rolü olduğunu yukarıda belirtmiştik. Ahîlerin burada göçebe hayattan yerleşik hayata geçen gençlere sahîp çıktıkları, onlara her fırsatta bir meslek öğrettiklerini ve öğrendikleri mesleklerle kendi işlerini kurmalarında yardımcı oldukları malümdür. Böylelikle Anadolu'ya gelen mevcut işsiz potansiyeli iş öğretilip arkasından Ahî teşkilâtı içerisinde meslek sahîbi olmaları sağlanıyordu.⁹²

Ahîlikte unutulmaması gereken ana prensip, meslek veya sanat sahîbi olmaktır.⁹³ Fütüvvet-nâmelerde iş ve meslek konusunda şunlar belirtilir. *“Ahîlere, helal para kazanmak gerektir ve hem vaciptir ve hem sünnettir. Her kimin ki meslek ya da sanatı yoksa ona fütüvvet doğmaz. Ahîliğin on sekiz dirhem gümüş sermayesi ve mutlaka bir işi olmalı, işsiz olmamalı.”*⁹⁴ Ahîlik;

⁹² Salim Koca, a.g.m. s. 305.

⁹³ İlhan Tarsus, Ahîler, Ankara Ulus Basımevi, 1947, s. 22.

⁹⁴ Neşet Çağatay, *“Ahîliğin Ortaçağ Anadolu Toplumuna Etkileri”*, I. Uluslararası Ahîlik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 39.

meslek edinme bilhassa dünyaya karşı menfi bir tavır alma, miskinlik göstermeme, elinin emeğiyle geçinme bağlamında sosyal kontrol aracı olarak iş yapmaktadır. Bunun yanında Ahîlik meslek öğrenme süreci açısından da bir sosyal kontrol mekanizmasıdır.⁹⁵ Meslek edindirmede dikkati çeken husus sadece bir sanatı öğrenme değil, toplumsal değerlerin de öğrenilmesidir.⁹⁶ Bu açıdan Ahîliğin meslek edindirmeye özel bir önem vermesi, asalaklara karşı bir mücadele olduğu gibi işsizlikle toplumsal bozulma arasında da önemli bir rol üstlendiğini görmekteyiz.

II.4. Şehirlerdeki Düzenin Ve Güvenliğin Sağlanmasına Katkıları

Ahîlerin, bir sanat ve meslek topluluğu olmakla beraber, iktisadi vasıflarının dışında pek çok rolü nefsinde topladığını yukarıda açıklamıştık. Bu açıdan Ahîlerin, kötülöklere karşı oldukları gibi kötölökleri ortadan kaldırmaya, böylece toplumda huzuru ve güvenliğı sağlamaya çalışan kimseler olduğu da bilinmektedir. Şehirlerde bir bakıma polis ve zabıta görevi gören bu zaviye mensupları, insanların ahlaki eğitimlerinde de müspet rolleri olmuştur.⁹⁷

Ahîler; devletin asayiş ve güvenliğini korumayı önemli bir iş olarak addediyorlardı. Başlarında Ahî reisleri, yanı ihvan ve yiğit başları olduğu halde bölöklör teşkil eden gençleri iç karışıklarda ve uçlardaki ayaklanmalarda kullanıyorlardı.⁹⁸ İbn Batuta'dan öğrendiğimize göre Ahi

⁹⁵.Mustafa Tekin; “Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Ahîlik ve Toplumsal Dinamikleri” I.Ahî Eran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu c. 2, Kırşehir, 2006 C.2,s.866.

⁹⁶ Bu konu ile ilgili bkz. Yusuf Ekinci, Ahîlik ve Meslek Eğitimi, M.E.B. yay., 1989, s. 38. Burada yazar söz konusu eğitimin sadece mesleki olmadığını vurgulamaktadır.

⁹⁷ Mehmet Şeker, İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahîlik, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 81.

⁹⁸ Akdağ,Mustafa ,Türkiyenin İktisadi ve İçtimai Tarihi,Tekin yayınevi ,c.1,Ankara,1979,s,273 Fakat seferlerde vazife aldıklarına dair hiçbir iz yoktur.

birlikleri yerel otorite olarak hâkim oldukları yerlerde devlet kuvvetine eşdeğer bir halk yönetimini temsil etmekteydiler.⁹⁹

Buna mukabil, mesleki teşekküller çerçevesinde yardımlaşmanın tipik bir örneği olarak Ahîlik kurumu, doğum, ölüm, evlenme, hastalık, işsizlik gibi risklere karşı halkı koruyarak insanların temel ihtiyacı olan sosyal güvenliklerini de sağlamıştır.¹⁰⁰ Aksarayî İzzeddîn Keykâvus döneminde (1211–1220) Ankara ve Çankırı yörelerinde, Ahilerin Ahi liderleri önderliğinde devlet yönetimine karşı isyan ederek yönetimi meşgul edecek güçte olduklarını belirtmektedir.¹⁰¹

Ahî zümreleri şehirlerde olduğu kadar köylerde ve uçlarda da büyük bir nüfuza sahîpti. Özellikle 13. yüzyılın ikinci yarısında Moğol istilasından sonra devlet otoritesinin zayıfladığı dönemlerde, bu teşkilât daima mevcudiyetini göstermiş, şehir hayatında faal bir rol oynamış, siyasî bir amil olarak her zaman hesaba katılmıştır.¹⁰²

13. yüzyılda Anadolu'nun her tarafı bakımlı ve güvenilir ticaret yollarına sahîpti. Halk daha çok ticaretle uğraşıyor, şehir ve kasabalarda Ahî teşkilâtları oluşuyordu. Ahîlik özellikle Konya, Kırşehir, Kayseri, Ankara gibi bazı şehirlerde çok kuvvetlenmişti. Hatta İbn Batuta'nın, Seyahatname'sinde yaşadıklarını anlattığı durumlara baktığımızda şehirlerdeki güven ortamını nasıl sağlandığı anlaşılmaktadır.¹⁰³ Şehirleri idari bakımdan kendi kendine

⁹⁹ İbn Batuta ,a.g.e.,s.326

¹⁰⁰ Mesud Kılıçoğlu, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Unsuru Ahî Teşkilâtı”, Ahîlik Yolu, S. 9-10, Kasım-Aralık 1986, s. 8-11. Bu örnekler en çok Moğol istilası sonrası rastlamaktayız.

¹⁰¹ Demir, a.g.t. ,s.43

¹⁰² A. Tabakoğlu, Türk İktisat Tarihi, s. 167.

¹⁰³ İbn Batuta, İbn Batuta Seyahatnamesi’nden Seçmeler, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981, s. 5. Burada İbn Batuta “Memleketlerine gelen yabancıların karşılama, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini, içeceklerini, yatacaklarını sağlama, ihtiyaçlarını giderme, onları uğursuz ve edepsizlerin ellerinden kurtarma, şu veya bu sebeple bu yaramazlara katılanları yeryüzünden temizleme gibi konularda bunların eş ve örneklerine dünyanın hiçbir yerinde rastlamak mümkün değildir” der.

yeterli bir hale getirip halkı hırsız ve uğursuzların şerrinden korumuşlardır. Aynı zamanda güçlü bir teşkilât yapısına sahip olmalarına rağmen, bu teşkilâtı devletin bekası ve halkın güvenliği için harcamışlardır. Bu konuda İbn Batuta “bulundukları yerlerde zorbaları yola getirir, herhangi bir sebeple bunlara iltihak eden kötülerini ortadan kaldırırlar. İşte bu hususlarda bunların dünyada eşi benzeri yoktur” der.¹⁰⁴

Ahîler bu yaygınlık ve hizmetleriyle fütüvvet-nâmelerdeki prensiplerin en ücra köşelere kadar uygulanmasını bir teşkilât olarak denetlemiş, cezalandırma ve ödüllendirme yöntemleriyle toplum tarafından kabul edilen prensiplerin yürürlükte kalmasını sağlamışlardır.¹⁰⁵ Bu açıdan Ahî teşkilâtı şehirlerde mevcut düzen ve güvenliğin misali olmuştur.

II.5. Standart Ve Kaliteli Mal Üretilmesinin Sağlanması

Ahîler, sanat ya da meslekleri için gerekli hammadde tedarikinden onun işlenişine ve satışına dek her türlü hususu inceden inceye kuralla bağlayan bir teşkilattır. Buraya kadarki incelediğimiz konularda, Ahîlerin Türkiye Selçukluları ve Beylikler dönemindeki rolleri içerisinde kendi meslek gruplarını ilgilendiren ve asli görevi olarak addedilen konu standart ve kaliteli mal üretimidir. Bu rolleri sayesinde Ahî teşkilâtı Türkiye Selçukluları ve Beylikler dönemindeki meslek erbabının arasındaki bunun yanında üretici-tüketici arasındaki ilişkilerde rekabet, kavga ve sürtüşmeleri ortadan kaldırdığı açıktır.¹⁰⁶

Ahîlikte emeğine razı olma ve doğru olma önemli kurallardandır. Her Ahî belirli kalitede ham madde kullanacak, belirli üretim teknikleriyle çalışacak ve imal ettiği eşyayı belirli fiyata satacaktır. Bu hususta “tavr-ı kadimden hurûc edip” değişik usullere başvurmak affedilemez bir “bid’at”tır.

¹⁰⁴ İbn Batuta Seyahatnamesi, s.194.

¹⁰⁵ Mustafa Tekin; “Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Ahîlik ve Toplumsal Dinamikleri “ I.Ahî Eran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu c. 2, s. 862.

¹⁰⁶ Neşet Çağatay, Bir Türk Kurumu Olan Ahîlik, II. Baskı, Konya S.Ü. Basımevi, 1981, s. 111.

Herhangi bir eşyanın “nev-icâd” ve “hilâf-ı edeb-i kadîm” diye nitelendirilmesi, ahlak dışı bir hareket sayılmaktadır. Önemli olan eşyanın bilinen biçimde ve belirlenen fiyattan satılmasıdır.¹⁰⁷

Her Ahînin kullanacağı hammaddenin kalitesi, hammaddenin işleniş ve hangi fiyatla pazara çıkartılacağı, standart olarak teşkilât tarafından belirlenmiştir.¹⁰⁸ Bu cümleden hareketle Ahî teşkilâtının standart ve kaliteli mal üretimi için belirlediği esasları inceleme altına almamız gerekmektedir.

Ortaçağ tarihi çerçevesinde Ahîlik Kurumu günümüzdeki tüketiciyi koruma kurumlarının işlevini görmüştür. Ahîliğin bu noktadaki temel anlayışı, müşteri memnuniyetine dayalı “müşterinin velinimet” olarak görülmesinde saklıdır. Bu nedenle Ahîlerin mesleki prensiplerini; müşteriye aldatmamak, malı överek yalan söylememek, hileli ölçüp tartmamak, ihtikar yapmamak, müşteriye kızdırmamak, alışverişte iyi muamelede bulunmak, çalışanın sorumluluğunu bilmesi, çalışanın işinde dikkatli olması, çalışan ferdin işi savsaklamaması şeklinde sıralayabiliriz.¹⁰⁹

Ahîlikte kalite denetimi ve standart üretim ilkesi hem üreticilerin, hem de tüketicilerin uzun vadeli çıkarlarının korunmasını sağlamıştır.¹¹⁰ Müşteri yüksek fiyatla ya da hatalı üretilmiş, hileli mal satın almışsa, bunun tüketiciyi korumada kontrol mekanizmasını oluşturan kişiye bildirip mağduriyetinin telafisini isteyebilirdi. Hatta teşkilât içerisindeki ilgili kişi esnafı uyarıp telafiyi sağlardı ama bu durum tekrar ederse esnafa “ihraç” cezası bile verilebilirdi.

Ahîlerin bu noktada uygulaması standart ve kaliteli mal üretimi ile ilgili bize açık örnek vermektedir. *“Normal kullanıma rağmen bir ayakkabıcı dükkânından alınan ayakkabı kusurlu çıktığı takdirde, ayakkabı delinerek bir ip geçirilip, dükkânın önüne doğru saçağa bağlanırdı. Ayrıca dükkân kapatılır*

¹⁰⁷ Güllülü, a.g.e., s.106.

¹⁰⁸ Bünyamin Duran, “Weberyan Yaklaşımıyla Ahîlik kurumunun Değerlendirilmesi”, C. I, Uluslararası Ahîlik kültürü Sempozyumu Bildirileri, s. 55.

¹⁰⁹ Veysi Erken, Bir Sivil Örgütlenme Modeli: Ahîlik, 3. Baskı, Ankara, Berikan Yay., 2003, s. 46.

¹¹⁰ Tabakoğlu, Sosyal ve İktisadi Yönleriyle Ahîlik, s. 66.

ve ayakkabı ustasının peştamalı kapının kilidine bağlanırdı. Müşteriye de yeni bir ayakkabı verilirdi.”¹¹¹

Mal kalitesi ve standardı yanında, fiyat standardının belirlenmesi de teşkilât içerisinde önemli bir unsurdur. Ürünün hammadde hâlinde mamul madde oluşana kadar geçirdiği katma değerleri ve işçilik giderleri hesaplanıp ona göre fiyat tespiti yapılırdı. Standart mal ve standart fiyat sayesinde Ahîlik aşırı zenginleşmeyi engellerken, bir taraftan da zenginlik, fakirlik ikileminin neden olduğu sınıf çelişkisini önlemiştir.

II.6. Ahîlerin Sosyal Zümrelerle İlişkileri

Bu başlık altında inceleyeceğimiz konu Türkiye Selçukluları ve Anadolu Beylikleri döneminde Ahîler ile o dönemin diğer sosyal zümreleri arasındaki ilişkidir. Öncelikle sosyal zümrenin ne olduğuna bakmamız yerinde olacaktır. Sosyal zümre: toplumdaki rolleri, yaşama tarz ve şekilleri, psikolojik davranışları yönünden birbirinden belirli surette ayrılan kişilerden oluşan gruplardır.¹¹² Bu anlamda hemen şu açıklamayı yapmamız gerekiyor ki; Ahîler dönemin sosyal zümrelerinden esnaf ve ticaret erbabının merkezi konumunda olup, dini teşekkül arz eden Bektaşilik ve Mevlevilik zümreleri ile sıkı ilişki içindedirler. Aslında Ahîlik başlangıç itibarıyla esnaf teşekkülü değil, bilakis bu teşkilâta merbut bulunan ilk sufileri, mesleklerinin esnaf tabakasında olması nedeniyle, esnaf teşkilâtı gibi algılanan çok fonksiyonlu bir kurumdur.

Konumuz itibarıyla Ahîlerin sosyal zümrelerini incelemekten önce zaviyelerindeki hayatlarını ve iş erbapları ile ilişkilerinden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Kendi aralarında sanat ve iç hayatlarını idare eden Ahîlerin zaviyelerdeki hayatları da önemlidir. Ahîler büyük şehirlerde mesleklerine

¹¹¹ Alparslan Santur, “Açık Hava Müzeleri İçerisinde Ahîlik ve Esnaf Kültürü”, C. II, Uluslararası Ahîlik kültürü Sempozyumu Bildirileri, s. 274.

¹¹² Yeni Türk Ansiklopedisi, “Sosyal Sınıflar”, maddesi c.10 s. 3665 Ötüken Yayınları İstanbul 1985.

göre çeşitli zümreler meydana getirmekte, her zümrenin kendine ait özel zaviyeleri bulunmaktadır.¹¹³

Zümreler, kendi içerisinde esnaf ve sanatkârlar olarak bir araya gelip toplandıklarını, atölyelerdeki çalışmalarından sonra, Ahîlerin öğretmen, müderris, kadı, hatip, vaiz ve emir gibi şehrin ileri gelen kişileri ile beraber olduklarını ve toplantı yaptıklarını bilmekteyiz. Hatta bu toplantılar zümrelerle birlikte 13. asrın ikinci yarısından sonra, daha yaygınlaşmıştır.¹¹⁴ Kendi sınıfları dışında diğer dini sufi zümrelerle ilişkilerini inceleyecek olursak; Ahîler ile o dönemde çağdaş iki sufi teşekkül görmekteyiz. Bu iki sufi teşekkülden biri Bektaşilik diğeri ise Mevlevilik.

Bektaşilik ile Ahîliğin münasebetlerine bakmadan önce Bektaşiliğe kısaca değinmemiz yerinde olacaktır. Hacı Bektaş-ı Veli, Horasan erenlerinden olup, 13. asır içerisinde Anadolu'ya gelmiş, daha çok halk tabakaları arasında sevgi ve saygı görmüş, benimsediği fikirleri, halka anlatmasını başarabilmiştir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin esasen Bektaşiliği bir tarikat olarak kurmamış;¹¹⁵ fakat kendi adı ile anılan tarikatın temellerini atmış gibi görünmektedir. Zaten bir tarikat olarak tarih sahnesine çıkışı 14. asır sonları ve 15. asır başlarına tekabül etmektedir.¹¹⁶

Ahî zümreleri ile Bektaşilik arasındaki münasebetler ideolojilerine kadar dayandıkları malumdur. Bektaşilerin, hetarodoks bir yapı içerisinde bulundukları meselesi, Ahîlik ile bu tarikatın yakın bir ilişki içerisinde olduğunu bize göstermektedir.¹¹⁷

Gerek Mevlevilik, gerekse Bektaşilik, kurucularının adlarına nispetle kurulmuş tarikatlar olup, bunların tam manada oluşumu, pirlerinden sonra

¹¹³ A.Y. Ocak, "Zaviyeler" Vakıflar Dergisi (VI) Ankara 1978, c. XII, s:260.

¹¹⁴ Halime Doğru, *15.yy'da Sultanönü Sancağında Ahîler ve Ahî zaviyeleri* Kültür Bakanlığı, Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay. Ankara 1991, s. 27–28.

¹¹⁵ F.Köprülü, İlk Mutasavvıflar, s. 110–111 "Köprülüye göre Bektaşilik tarikatı, Ünlü Türk Mutasavvıflar Ahmet Yesevî'nin kurduğu Yeseviliğe kadar uzanmaktadır."

¹¹⁶ Köprülü, s: 111.

¹¹⁷ Detaylı bilgi için bkz. Köprülü, "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar" s. 1123–1130.

gelen temsilciler tarafından gerçekleştirilmiştir. Fakat Ahîlik, bu tür bir tasavvuf tarikatı değil, onlardan daha önce teşekkül etmiş bir kurumdur. Hemen şunu belirtelim ki, Her iki zümrenin de âdetleri, adab ve erkânı hatta törenlerine kadar benzerlik gösterdikleri bilinmektedir.¹¹⁸Bu konuda Köprülü'nün belirttiği üzere Bektaşiliğin oluşumunda Ahîliğin önemli bir yeri vardır.¹¹⁹

Ahîliğin; Mevlevilik ile münasebetleri nedir diye incelersek şu noktalara dikkat etmemiz gerekmektedir. Mevleviliğin, Anadolu'ya doğudan göç eden Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin vefatı ile oğlu Sultan Veled tarafından tam manasıyla tarikat düzenine geçirilmesiyle oluştuğu malumdur.¹²⁰Burada incelememiz gereken esas mesele Mevleviliğin oluşumu ve tarihi olmadığı için bu nokta üzerinde değil de, 13. asırdan itibaren Anadolu'da siyasî, dini, tasavvufi ve içtimai bakımlardan söz sahibi olan Mevlevilerin, Ahîlerle ilişkileri olacaktır.¹²¹

Ahîlerin Anadolu'da önemli roller oynamaya başladıkları dönemde, Mevleviler de birçok konuda ağırlıklarını hissettirmeye başlamışlardı. Tabi bir hadise olarak Anadolu'da 13. asırdan başlamak üzere önemli roller üstlenen iki büyük grubun karşı karşıya gelmesi de kaçınılmaz olabilir. Bu durumda Mevleviler ile Ahîlerin ilişkilerinin bazen iyi bazen kötü bir şekilde devam ettiğini biliyoruz. Hatta bu durumun temelde Ahîler ile Mevleviler arasındaki içtimai ve tasavvufi alanlara bile sıçradığı malumdur.¹²²

O dönemin önemli sosyal zümreleri ile Ahîlerin aralarındaki münasebette en dikkatimizi çeken husus, Türkiye Selçuklularının dağılışı ve Moğol hâkimiyetine girişleri sürecinde yaşananlar olmuştur. Örneğin; Babai

¹¹⁸ Köprülü, a.g.e. s. 215.

¹¹⁹ "Ç. Hakkı Tarım, *Tarihte Kırşehir-Gölşehir ve Babailer-Ahîler-Bektaşiler*" Yeniçağ Matbaa, İstanbul 1948, s. 72–73 adlı kitabında yazar, Ahî Evran türbesindeki bir sanduka üzerinde "*Bakiye-i Abdal*" tabirinin bulunduğunu belirtmektedir.

¹²⁰ Claud Cahen, *Türkler* s. 341.

¹²¹ Mevleviler ve Mevlana hakkında en önemli bilgileri veren kaynak, hiç şüphesiz ki, Ahmet Eflakinin *Menakibül-Arifin* adlı eseridir. Bu eser Türkçeye genellikle Ariflerin Menkıbeleri adıyla çevrilmiştir. Bkz. Eflaki, *Afiflerin Menkıbeleri*, Terc. Tahsin Yazıcı, İstanbul, 1986.

¹²² Taeschener, "*Türk Ahîliği ve Mevlevilikle olan münasebetlerine dair*", Çağrı, Konya 1967, s.113, s. 3.

isyanı çıktığı dönemde Ahî Evran Babai isyanı ile ilişkilendirilmiş, Konya’da 5 yıl hapis yatmış, eşi Fatma Bacı çaresizlikten Hacı Bektaş-i Veli’ye sığınmıştır. Ahîlerin tekke ve zaviyelerine el konulup, Mevlana ve Mevlevilere yakın şahıslara verildiği bilinmektedir.¹²³

Bunun yanında Köseadağ savaşı ile birlikte Anadolu halkı 1243 yılından sonra karşılaştıkları problemler neticesinde Ahî Evran, Baba İlyas, Hacı Bektaş, Mevlana Celaleddin-i Rumi gibi Türk büyüklerine sığınmışlardır. Anadolu halkı bu mümtaz şahsiyetler sayesinde ayakta durarak yaşama gücü almışlardır. Moğollar’ın ev ev Ahî ve Türkmen aradıkları bu dönemde Ahî Evran ile Hacı Bektaş-ı Velinin dostluğu sanırız bu günlerde gizlidir. Nitekim Kayseri’deki Debbağlar çarşısında bütün Ahîleri kılıçtan geçiren Moğollar, bu süre zarfında Konya’daki Mevlana ile ilişkilerini oldukça sıkı tutmuştur.¹²⁴

Selçuklu sultanlarına, atın üzengisini tutturarak Mevlana, kendisine kesinlikle boyun eğmeyen Hacı Bektaş’a ve Ahî Evran’a kızmaktadır. Moğol istilasının arttığı dönemde Ahîlere ait tüm işyeri ve medreseler Mevlana ve yakınlarına verilmiştir. Mevlana’ya sığınan Ahîlere kesinlikle dokunulmadığı gibi, direnenler öldürülmüş ve Türkmen Alevileri de bu durumda göç etmeye başlamışlardır.¹²⁵

Ahî Evra’nın ömrünün son yıllarında kaleme aldığı bilinen “Ağaz-u Encam” adlı eserinde dönemin Moğol egemenliğini kabul eden sultanlarına da dert yanarak “*Bu zamanın kurt tiğneli Sultanları kişilerin mallarına el koymaktadır*” demiştir ki, buradan anladığımız kadarıyla devlet uygulamalarında Ahîlere karşı hareket sergilemektedir.¹²⁶

Mikail Bayram, Ahîlerin elinde bulunan işyerlerinin, medrese ve zaviyelerinin Mevlana’ya ve ona yakın kimselere verilmesi kararıyla Kırşehir’de Ahî Evran ve yakınlarının direnişe geçtiklerini, Mevlana’nın müridi

¹²³ Adnan Yılmaz, “*Düzensizliğin İçerisinde Dirlik ve Düzenlik Adamı Olarak Ahî Evran ve Ahîlik*” Uluslararası Ahîlik kültürü Sempozyumu Bildirileri c. 2. s. 1046

¹²⁴ Anadolu Aleviliğinde Yol ayrımı, Nejat Birdoğan, Ekim 1995, İstanbul, s. 306.

¹²⁵ Mikail Bayram, Bacıyan-ı Rum, Konya, 1987, s. 43.

¹²⁶ A.g.e. s. 44-45.

olan Caca Bey'in Kırşehir'deki bu isyanı bastırmaya memur edildiğini ve bu esnada Ahî Evran'ın öldürüldüğünü belirtir.¹²⁷

Sonuç itibariyle belirtmek gerekir ki, Ahîler, Bektaş-i ve Mevleviler gibi sosyal zümreler 13. asırdan itibaren Anadolu'da, birçok sahada önemli fonksiyonlar üstlenmişler ve Anadolu'nun içtimai, siyasî, tasavvufi, iktisadi ve daha birçok gelişmelerinde söz sahîbi olurken kimi zaman ortak hareket etmişler, kimi zamanda anlaşmazlıklara düşmüşlerdir.

¹²⁷ Bacıyan-ı Rum s. 42-43. M. Bayramın eserleri bu çerçevede incelendiğinde M. Bayramın katı bir tutum sergilendiğini de hemen belirtmemiz gerekir. Nitekim eserde Ahîlere duyulan sempati ve Mevlevilere duyulan antipati açıkça gözükmektedir.

III. BÖLÜM

AHİLERİN EĞİTİMDEKİ ROLLERİ

Eğitim; bireyin bedensel, duygusal, düşünsel ve sosyal yeteneklerinin kendisi ve toplumu için en uygun şekilde gelişmesi oluşumudur.¹²⁸ Eğitim, birey ve toplum açısından önemini tarihin hiçbir döneminde yitirmemiştir. Bunun nedeni; basit bir ifade ile eğitimi ekmek kazanmak amacıyla tarihin her devrinde yapmak zorunda olmalarıdır.

Günümüzde olduğu gibi Ortaçağda 'da eğitim veren kurumlar şehir merkezlerinde toplanmış durumdaydı. Önceki bölümlerimizde de belirttiğimiz üzere Selçuklu döneminde toplumun çoğu konar-göçer bir hayat süren Türkmenlerden oluşmakta idi. Türkiye Selçuklularının bu husustaki en büyük problemi gerek dini, gerek mesleki açıdan bu konar-göçer toplumları eğitmek olmuştur. Nitekim bu topluluklar içerisinde okuma-yazma bilenler hemen hemen hiç yok iken, dini bilgileri başlangıç seviyesindeydi.¹²⁹ Hem mesleki açıdan hem dini açıdan Türkmenlerin ihtiyacını karşılayacak olan, bu süre zarfında, işi yürüten Ahî teşkilâtı olacaktır.

Türkmenlere gerek mesleki, gerekse dini ve ahlaki açıdan eğitim sağlayan Ahîlerin bu rollerini iki başlık içerisinde inceleyeceğiz.

¹²⁸ Binnur Yeşilyaprak, Eğitimde Rehberlik Hizmetleri, Ankara 2005, Nobel yayın s.2.

¹²⁹ Salim Koca, *a.g.m.* s. 305.

III. 1. Mesleki Eğitim

Mesleki eğitimi, genel eğitim içerisinde ele alıp incelememiz bizlere daha doğru sonuçlar verecektir. Bu dönem içerisinde herhangi birinin Ahî birliklerine intisap edebilmesi için herhangi bir meslek, sanat ya da ticaretle uğraşıyor olması şarttı. Bu hususta Anadolu'ya gelip de yerleşik hayata geçmeye başlayan Türkler, ekonomik faaliyetlerini de yeni hayat biçimlerine göre düzenlemek zorunda kalacaklardır. Bu nedenle Ahîlerin teşkilâtın içerisinde mesleki eğitimlerini almak zorunda olduklarını unutmamak gerekir. Ahîler gençlerin her birini birer meslek ustasının yanına çırak olarak verirken, bu çıraklar, kalfalar ve ustalar tarafından mesleklerinin bütün inceliklerini öğrenmekteydiler. Ahî teşkilâtının içerisinde olan gençlere, bu amaçla teorik ve pratik eğitim verilmekteydi.¹³⁰

Teorik eğitim, gençlere okuma ve yazma öğretilmesiyle başlanmaktaydı. Zaman zaman kadı ve müderrislerinde ders verdiği zaviyelerde dini ve milli bilgiler, edebiyat, Kuran-ı Kerim okuma, Türkçe ve Arapça dillerinin öğretilmesinden başka; güzel yazı yazma, musiki dersleri de verilmekteydi. Bunun yanında bu eğitim içerisinde ahlak esasları, örgütsel kurallar, gelenekler, temizlik, düzenli olma, doğruluk ve dürüstlük gibi konu alanları ile şiir, ilahî gibi sanatsal ve edebi etkinlikler de verilmekteydi.¹³¹

Eğitimler zaviyelerde verilirken buralarda sadece kitaplara bağlı talim ve terbiye yapılmazdı. Amaç insan olma ülküsü içerisinde has Ahî yetiştirmektir. Bu Amaçla eğitim ve ilim insanın kendisini tanımasına yardım etmelidir.

Pratik eğitim, işbaşında öğrenme esaslarına dayanıp, usta-çırak eğitimi metodu içerisinde gelişmiştir. Böylece 3 yıldan 5 yıla kadar değişen bir

¹³⁰ Salim Koca, "Ahîlerin Türkiye Selçuklu Devrindeki Roller" II. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir, 2006, s. 305; Bu konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Yusuf Ekinci, Ahîlik ve Meslek Eğitimi, M.E.B., İstanbul, 1989.

¹³¹ Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, 1997 İst. İstanbul Kültür Üniversitesi Yay. s.45.

zaman zarfında ustası, çıracın hem mesleki hem de manevi hocası olmaktadır. Ayrıca usta, o sanat dalındaki manevi liderleri, meşhur şahsiyetleri ve onların hayat hikâyelerini zaman zaman çocuğa aktararak, çocuğunda bu sanatkâr grubunun bir üyesi olmasına yardımcı olmaktaydı.

Çıraklık eğitimi genel olarak 5 ile 7 yıl arasında değişirdi. Yeterli beceri ile kalfalık ve üç yıl sonra yeterli görülürse şed kuşanarak ustalığa terfi edilirdi.¹³² Ustalığa yükselen kişi kendi iş yerini kuracak gelirden değilse, iç dayanışma ile kendi iş yerini kurmaya yardım edilirdi. Bunun sonucu olarak da vasıfsız olarak alınan gençler eğitilerek, Ahîde bulunması gereken temel nitelikleri kazandırılıp, topluma ve ailesine faydalı hale getiriliyordu. Ahî olan kişi yeteneğine en uygun olan tek işi yapar, doğru ve dürüst olur, emeğiyle hak ettiğini kazanır, iş ve sanatının pirlerine bağlanır, onları örnek alır, güzel ahlaklı, doğru güvenilir, vefalı, güler yüzlü, tatlı dilli usta olurdu.¹³³

Ahîlere ait bir eğitim sisteminde,

- İnsan bir bütün olarak ele alınmış, ona yalnızca mesleki değil dini, ahlaki ve içtimai bilgiler de birlikte verilmiştir.
- İş başında yapılan eğitimle, iş dışında yapılan eğitimin bütünleşmesi sağlanmıştır.
- Eğitimi bir noktada tamamlanan değil, ömür boyu süren faaliyet olarak değerlendirmişlerdir.
- Köylere kadar uzanan bir eğitim teşkilatı kurulmuştur.
- Bu sistem Ahîlik prensiplerine uymayı kabul eden herkese açıktır.

¹³² Genel çerçevede ustalığa yükselbilmek için şu kademeler izlenirdi. A- Yamak: 10 yaşından küçük olan çocuklara, çıraklık öncesi verilen unvan. B- Çırak: En az iki yıl yamaklık eden çıraklığa yükselir, yükselişi törenle kutlanır. C- Kalfa: 5-7 yıl çırak olanlar başarılı olursa kalfalığa yükseltilir ve yine lonca odasında yapılan törenle kutlanır. D- Usta: Fiilen 3 yıl kalfa olan ve işini titizlikle yapıp, verilen görev ve sorumlulukları hakkıyla yerine getirenler ustalığa yükseltildi.

¹³³ Galip Demir, Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Ahîlik, Ahîlik Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı yay. İst. 2000, s. 369-370.

- Derslerin yetkili kişiler tarafından verilmesi esastır.
- Eğitimden herkes ücretsiz olarak faydalanırdı.¹³⁴

III. 2. Dini Eğitim

Ahî teşkilâtında dini ve ahlaki eğitim veren mekanlar, -Türkiye Selçukluları zamanında, 13. asırda Ahî liderleri tarafından kurulup yaygınlaşan- Ahî zaviyeleri ve tekkeleridir. Bu zaviyeler pek çok şehir, kasaba ve köylere kadar yayılmış ahlak mektebi haline gelmiştir.¹³⁵

Bu zaviyelerde; imam, müderris, hatip, vaiz, silah talimcisi, hattat, şair rakkas gibi birçok görevli bulunur, özellikle bu saydıklarımızdan ilk dördü buralarda ahlaki eğitimin yapılmasını sağlardı. Bu yerlerde toplu yenilen akşam yemeklerinden sonra, düzenli olarak Kur'an okunmakta, topluca namaz kılınmakta, ilahîler ve halk türküleri söylenmektedir.¹³⁶

Özellikle belirtmemiz gerekir ki; Ahî teşkilâtı din ile alakalı olan ve elemanlarını bu temada yetiştiren bir teşkilât olmasına rağmen, esas olarak hedef din değildir. Bu açıdan Ahîliği biz tam teşekküllü tarikat olarak kabul edemeyiz. Bu konu ile alakalı Güllülü, Ahîliği ortaçağın en yaygın değeri olan din karşısında tarafsız olarak çalıştıklarını, medreseden bağımsız dini hayat sürdüklerini vurgulamaktadır.¹³⁷

Bunun dışında Ahîliğin Bektaşilik gibi bir tarikatın kurulmasında pay sahîbi olması ve içerisinde Türkmenlerin bulunması Şaman-i, Şii-Batini temayülleri bünyesinde taşıdığı söylene de;¹³⁸ İbn Batuta'nın gözlemlerinde aşırılıktan uzak ve sade olduğunu, genelde Hanefi mezhebinden olup, suni müslüman oldukları da vurgulamaktadır.¹³⁹ İbn Batuta bu hususta şöyle

¹³⁴ Ekinci ,a.g.e.,s.93

¹³⁵ Güllülü Sabahattin, Ahî Birlikleri, Ötüken yay. İstanbul 1922, s.94, bu konuda bazı yazarlarımız, Ahî birliklerini tarikat sınıflarına da sokmaktadır.

¹³⁶ İbn Batuta Seyahatname, Çev: Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat, İst 1983, s.191–196.

¹³⁷ Güllülü, a.g.e. s. 112.

¹³⁸ Gölpinarlı, "Fütüvvet teşkilâtı ve Kaynakları" s. 67–69, Güllülü, a.g.e. s. 118.

¹³⁹ İbn Batuta, Seyahatnamesi, s. 192–193.

demektedir:”*Bilad-ı Rum denilen bu ülke dünyanın en güzel memleketidir. Cenab-ı hak dünyanın öteki ülkelerine ayrı ayrı ihsan ettiği güzellikleri burada bir araya getirmiştir. ahalisi güzel yüzlü ve temiz giyinişlidir. Halkı çok misafirperverdir. Anadolu halkının hepsi imam Ebu Hanife mezhebinde olup, ehli-sünnettir. aralarında Kaderi, Rafizi, Harici ve ehli bidat bulunmayıp cenab-ı hak bu faziletleriyle onları üstün kılmıştır.*”

Yine bu hususla alakalı olarak cenaze törenlerinde tamamen Türk geleneklerinin hakim olduğunu belirten kaynaklar mevcuttur.¹⁴⁰ Nitekim Ahîlere ait fütüvvetnamelere bakıldığında temel inanç ve esasların tamamıyla İslam dini motiflerine ait olduğu dikkatimizi çekmektedir. Fütüvvetnameler Kur’an-ı Kerimde geçen ayetlerle başlayarak, içerisinde dini-ahlaki değer ve ideallere sık sık dokundurma yapılmaktadır. Bu durum bize ahlaki-tasavvuf hatta Kur’ani temeller ve bunun yanında sünnetlere de bağlı kalındığını göstermektedir.¹⁴¹ Diğer açıdan Ahî teşkilâtı mensuplarının vasıflarına dikkatlice baktığımızda İslam dini ve buna ait eğitimin yapılması da dikkatimizi çekmektedir.¹⁴²

Ahî birlikleri eğitimlerini İslam dini esaslarına göre düzenlemişlerdir. Buna göre verilen eğitim içerisinde ferde İslam inancı öğretilerek, bu dünyada Allah’ın emir ve yasaklarına uygun hareket edip ebedi hayat için hazırlanmaya çalışıldığı vurgulamaktadırlar. Hatta bu konuda bir hadisden yola çıkarak- hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi Ahîret için çalışmayı- ön plana almışlardır. Dini eğitim çerçevesinde Ahîler de İslam dini esaslarına göre eğitimlerinin hatlarını çizmişlerdir.

¹⁴⁰ Salim Koca, *a.g.m.* , s. 307. Bu konuda Konya’nın Ahî reislerinden Ahmet, Mevlevilerin cenazelerini ilahiler eşliğinde uğurlamaları karşısında “*Bu şeriatla bidattır, caiz değildir*” diyerek bu faaliyeti engellemek istemiş, ancak Mevlananın oğlu Sultan Veled araya girince, Ahî Ahmet ısrarında durmamış cenaze ilahilerle kaldırılmıştır. Bknz. Ahmet Eflakî, *Ariflerin Menkıbeleri* II. çev. T. Yazıcı, İstanbul 1973, 224

¹⁴¹ “*Fütüvvet*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İst. C. 13. s.259-261.

¹⁴² Şarap içerse, zina yaparsa, yalan söyleyse, gıybet hile yaparsa Ahîlikten atılabilir. Vefalı, doğru, cömert, affedici vb. vasıflara sahip olması gerektiği üzerinde durulmuş ve bu çerçevede eğitim almalarına özen gösterilmiştir.

IV. BÖLÜM

AHİLERİN KÜLTÜREL HAYATTAKİ ROLLERİ

Kültürel olarak Türkiye Selçukluları ve Anadolu beylikleri döneminde Ahîlerin fonksiyonları dikkate değer unsurlar taşımaktadır. Ahîlerin İslam dini esasları ile Türk kültürünü beraberinde harmanlayarak oluşturdukları teşkilât kendi içerisinde kültürel değerlere, ahlaki unsurlara sıkı sıkıya bağlı bir durum arz etmektedir. Türk tarihine ait pek çok kurum ve kuruluş olduğu muhakkaktır. Ancak bunlardan biri olan Ahîlik kurumunu, kültürel anlamda diğerlerinden ayıran, onların kuruluş gayeleri ve tarihte bilinen anlamlarının dışında taşıdıkları fonksiyonları olmuştur.

Her şeyden önce şunu dikkatlice analiz etmek gerekir ki; bir teşkilât bünyesi taşıyan Ahîler teşkilâta girişte dahi olması gereken özellikleri net bir biçimde çizmiş ve içerisinde olanları bu kaidelere uymak zorunda bırakmışlardır. Bir Ahîde bulunması gereken ahlak kaideleri açık ve kapalı; dışa ve içe ait olmak üzere sınıflandırılan on iki emirden meydana gelmektedir.

Kapalı ve dışa ait olan altı emir şunlardır:

- Gayri meşru ilişkilerden sakınılması gereken; şalvar ile ilgili emir,
- İslam dinine göre yasak edilmiş yiyecek ve içeceklerin yenilip içilmemesini isteyen; mide ile ilgili emir,
- Yalandan, dedikodudan, boş laftan ve gıybetten sakınılmasını isteyen; dil ile ilgili emir,

- Görülmemesi ve duyulmaması gereken şeylerin görülüp duyulmamasını isteyen; kulak ve göz ile ilgili emir,
- Kötülük etmekten sakınılmasını isteyen; el ve ayak ile ilgili emir,
- Dünya malına ve nimetlerine ahireti unutturacak kadar bağlanılmamasını isteyen; hırs ile ilgili emir,

Bu emirler Müslüman halk arasında “eline, diline, beline hakim ol” şeklinde özetlenmektedir.

Bunun dışında bir Ahî de bulunan açık ve içe ait olan altı emir ise şunlardır:

- Cömertlik,
- Tevazu,
- Kerem (âlicenaplık ve alçakgönüllülük),
- Merhamet ve bağışlanma,
- Bencil olmama,
- Realizm(hayal şarabıyla sarhoş olmama).¹⁴³

Bu şartlar içerisinde yetişen bir Ahî'nin, görevini yerine getirirken sosyal hayata kattığı; yiğitlik ve mertlik âdetinin yaşatılmasında, yardımseverlik ve cömertliklerinde, misafirperverliklerinde, eski yas âdetlerinin yaşatılmasında, fedakarlık, dürüstlük, kaliteli ve standart mal üretiminde, Türk dilinin geliştirilmesindeki rolleri ile, halkın her kesiminden insanları birliklerine alarak tam bir milli kurum oluşturmalarıdır.¹⁴⁴

¹⁴³ Güllülü, Ahî Birlikleri, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1977, s.94

¹⁴⁴ Köprülü, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Ankara 1972, s.157

IV.1.Yiğitlik Ve Mertlik Âdetlerinin Yaşatılmasına Katkıları

Ahîliğin yiğitlik ve mertlik âdetinin yaşatılması ile ilgili rollerine geçmeden önce; giriş bölümünde işlediğimiz Ahîliğin uzantısı, Arapça bir kelime olan feta'nın, "genç, yiğit, delikanlı" anlamına geldiğini görmekteyiz. Çoğulu "fıtyan" veya "fitye"dir. Farsça "civanmerd" ve bunun çoğulu olan "civanmerdan" da aynı anlamdadır.¹⁴⁵ "Fütüvvet" kelimesi ise sözlükte soy temizliği, mertlik, gençlik, yiğitlik, delikanlılık, cömertlik, el açıklığı anlamlarında kullanılmaktadır.

"Feta", "fıtyan", ve "fütüvvet" kelimeleri Kuran'da geçtiği anlamlarda kullanılmış; "feta" olan kişinin ayetlerde belirtilen özelliklere sahip olması gerektiği değerlendirilmiştir. Kur'an'da feta ile ilgili ayetler incelendiğinde başta belirttiğimiz sözlük anlamının kullanıldığını görürüz.:

"Hatırlat ki o vakit o genç yiğitler (fıtyan) mağaraya sığındılar da şöyle dediler: ey rabbimiz bize tarafından bir rahmet ihsan buyur ve işimizde bize bir başarı hazırla."¹⁴⁶

Feta kelimesinin sözlük anlamını içeren bir başka ayet de Enbiya Suresinde geçmektedir. Hz. İbrahim'in; mert yiğit güzel huylu gözü pek bir delikanlı olduğu ve putlara tapan müşriklere boyun eğmediği, onların putlarını kırdığı geniş bir şekilde açıklandıktan sonra şöyle denilmektedir:

"Dediler ki bir feta (genç-yiğit) duyduk, bunları(putları) kötülüyor, kendisine İbrahim deniliyormuş."¹⁴⁷

Görüldüğü üzere Ahîliğin kuruluş gayesi olarak, yiğitlik ve mertlik âdetinin temel dinamiklerinde olduğunu görüyoruz. Ancak hemen belirtelim Ahîlik, ihtiva ettiği hizmetler bakımından yiğitlik ve mertlik anlamlarına gelen fütüvvet teşkilâtının daha da gelişmiş bir şekli olarak görülmektedir. Birde bu

¹⁴⁵ Neşet, Çağatay, "Fütüvvet- Ahî Müessesesinin Menşei Meselesi"(A.Ü.İ.F.D.),İstanbul ,1952,c.1s.59.

¹⁴⁶ Kehf suresi ,ayet:10.

¹⁴⁷ Enbiya suresi ,ayet :60; Bazı araştırmacılar, Kur'an-ı Kerim 'de geçen feta kelimesinin yiğitlik, mertlik anlamında kullanıldığını söyleşeler de ,buna karşı çıkan araştırmacılar da vardır.

özellikler Türk kültürü ile özdeşleştiğinde karşımıza İslamiyet'ten önceki Türk kültürünün ideal insan tipi ortaya çıkmaktadır.¹⁴⁸ Bütün bu durumlar göz önüne alındığında Ahî teşkilâtının yiğitlik ve mertlik meziyetlerini ustaca sergilediklerini görmekteyiz.

Ahîler merkezi otoritenin zayıfladığı, ya da ortadan kalktığı dönemlerde bulundukları yerleşim birimlerinde organize ve yerel milis güç olarak yönetime el koymuş; karışıklığı ve anarşinin önüne geçmeyi başaramışlardır.¹⁴⁹ Moğolların Anadolu'yu işgali sırasında aldıkları tedbirler; Konya, Kayseri gibi şehirlerin savunmasında gösterdikleri yiğitçe çarpışmalar, şehirlerin güvenliğinin sağlanması bizlere bu kurumun aslında daha kuruluşundan itibaren yiğitlik ve mertlik üzerine inşa edildiğini göstermektedir.

IV.2. Yardımseverlik Ve Cömertlik Âdetlerinin Yaşatılmasına Katkıları

Türk toplumuna ait yardımseverlik ve cömertlik âdeti, Orta Asya'dan bu yana Türk kültürü içerisinde incelenen bir alan olmuştur. Özellikle 10. yüzyılda Türklerin İslamiyete geçişleri ile birlikte bu âdetler daha bir hız kazanmıştır.¹⁵⁰ Ahîlik teşkilâtı; yardımseverlik ve cömertlik âdetleri ile birlikte İslamın doğuşundan iki yüzyıl sonra Horasan ve Maverâünnehr'e kadar yayılmıştır.¹⁵¹ Arapların bu dönemde feta dediği bu vasıflara sahip insan tipine İranlılar "civan-merd" bunların mesleğine ise "civan-merdi" diyorlardı. Türklerin İslamiyete geçişleri ile birlikte bu ideal insan tipine "akı" bu mesleğe ise "akılık" denilmeye başlanmıştı.

¹⁴⁸ Bu konu ile alakalı bakınız. Koca, Salim Türk Kültürünün Temelleri, II, Ankara 2003.

¹⁴⁹ Kadir, Arıcı, "Bir Sivil Toplum Kuruluşu olarak Anadolu Ahîliği(Ahîyan-ı Rum) ,II. Uluslar arası Ahîlik kültürü bilgi şöleni bildirileri, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara,1999,s:45.

¹⁵⁰ Bu konu ile ilgili gerek hadisler; gerekse Kuran ayetleri bireyleri yardımseverlik ve cömertlik hususuna eğilmelerini belirtmektedir. Türklerin İslamiyet 'e geçişleri ile bu yapı içerisinde oluşturulan Ahîlik teşkilâtı yardımseverlik ve cömertlik âdetinin yaşatılmasında öncü zümrelerden olmuştur.

¹⁵¹ Köprülü, Fuat, Türkiye Tarihi, İstanbul 1923,s:82.

Türk toplumunun genel karakteri içerisinde bulunan yardımseverlik ve cömertlik âdeti İslamiyete geçiş ve Anadolu'ya yerleşmelerle birlikte Ahî zümrelerinde temsil edilmeye başlanmıştır.

Ahîlerin bu özelliğini incelerken az önce bahsettiğimiz İran'daki civan-merd kelimesini tahlil etmemiz yerinde olacaktır. Türk toplumunda cömert olarak belirlenen kelime Farsçadaki civan ve merd kelimelerinden türemiştir. Civan Farsçada "genç" anlamına gelirken, merd kelimesi "genç-yiğit" anlamlarında kullanılarak Türkçeye intikal eden "cömert" kelimesi oluşmuştur. Kelimenin Türkçeye geçmesi ile; bu kelimeye yeni bir anlam veren Ahî teşkilâtı, "yardımsever, eli açık, koçak, selek" anlamlarında kullanılmasını sağlamıştır.

Ahî birliklerinin hayat anlayışı tasavvufçuların anlayışlarından farklı idi. Yaşamak için yaşatmak gerektiğine inanılan Ahîlikte, her fert toplumun bir parçası olarak kabul edilir ve bir insanın rahatsızlığının bütün toplumu kademeli olarak rahatsız edeceğine inanılırdı. İşte bu inançla komşusu aç iken tok yatanın ağır bir dille suçlandığı sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın önemli bir yeri vardı.

Ahîliğin bir teşkilât olduğu kadar bir düşünce sistemi olduğunu da unutmamak gerekir. Bu düşünce sistemi ile dünya ve ahiret hayatının saâdetine ulaşılabilecek ideal insan tipi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.¹⁵² İşte bu insan sadece işinde değil, bütün sosyal hayatında yardımlaşma ve dayanışmaya önem veren cömert niteliklere sahiptir.

Ahîlik teşkilâtının kuruluş gayesini belirtirken, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklere, her yönüyle yardımcı olmak amacıyla kurulduğunu ifade etmiştik. Hatta Seçuklu'lar zamanında kurulmaya başlanan Türklere ait yerlerde her esnafın bir yardım sandığı vardı. Kethüda, yiğitbaşı ve ihtiyarların gözetim ve sorumluluğu altında bulunan bu sandığın sermayesi, esnafın bağışları ile çıraklıktan kalfalığa ve kalfalıktan ustalığa yükselenler

¹⁵² İsmet Çetin "Bir Fikir Sistemi Olarak Ahîlik" II. Uluslararası Ahîlik kültürü sempozyumu bildirileri, kültür bakanlığı yayınları, Ankara 1999,s:89.

için ustaları tarafından verilen paralardan, haftada ya da ayda bir esnaftan mali gücüne göre toplanan paylardan biriktirirlerdi. Ahî birliklerinde “can ve mal beraberliği” olarak ifade edilen dayanışma duygusu o kadar ileriye götürmüştür ki, Ahînin kazancının geminden arta kalanı, bütünüyle fakir ve işsizlere kullanmaları ahlak kaidesi haline gelmişti.

Yardımseverlik ve cömertlik niteliklerine baktığımızda, Türk toplumunun Ahîlikten öğreneceği çok şeyler olduğu muhakkaktır. Yeni Ahî ustası olmuş birine bütün eski ustaları, çırakları, kalfaları toplanıp bir araya gelip yeni iş yeri açarlardı.¹⁵³ Bunun dışında Ahîler ihtiyaçlarından arta kalanını toplumla paylaşarak hayır yolunda sarf ederlerdi.¹⁵⁴ Ayrıca bir de zaviyeler meselesi vardır ki; zaviyelerin halka yaptığı yardımlar, dışarıdan gelen misafirlere sunduğu ikram ve cömertlikleri de konumuz itibarıyla önem arz etmektedir.

IV.3. Misafirperverlik Geleneğinin Sürdürülmesi

Cömertlik gibi misafirperverlik de Ahîleri karakterize eden özelliklerin başında gelmektedir. Zaten bu âdet bütün Türklere mahsus bir özellik olarak dikkatimizi çekmektedir. “Misafir odası” “başımın üstünde yerin var” “tanrı misafiri”, “misafir rızkıyla gelir”, “misafir uğur getirir” gibi deyimler ve sözler sıkça söylenerek ve misafirperverliğe verilen önem belirtilmiştir. Bu deyim ve sözler Türklere ait olup, buna benzer başka milletlerde ve dillerinde deyişler bulmak mümkün değildir.¹⁵⁵

Ahîlerin misafirperverlik geleneğini yaşatmaları noktasında herhangi bir şüphe yoktur. Bu konuda bize en çok bilgiyi veren XIV. Yüzyılın birinci yarısında Anadolu’nun birçok şehrini gezen İbn Batuta olmuştur.

İbn Batuta seyahatnamesinde, Anadolu’da nereye gitse istisnasız Ahî birlikleri tarafından karşılandıklarını, zaviyelerde en iyi şekilde

¹⁵³ Salim Koca, *a.g.m.*, s. 305.

¹⁵⁴ Çağatay, *a.g.e.*, s:59-61.

¹⁵⁵ Salim Koca, *a.g.m.*, s. 309.

ağırlandıklarını, onlardan hediyeler aldıklarını vurgulayarak Ahî misafirperverliğinden bahsetmektedir. İbn Batuta'nın seyahatnamesine bakmadan önce misafirperverlik geleneğinin yürütüldüğü bir diğer nokta olan Ahî zaviyelerini incelememiz yerinde olacaktır.

Zaviyeler; Anadolu'da Selçuklular zamanında kurulmaya başlanan Osmanlı devleti zamanında da yapımı devam eden yolculara ve misafirlere bedava yiyecek, içecek ve yatacak yer temin eden "konuk evleri" dir. Ahî zaviyeleri cömert kişiler tarafından kurulur, konuk ağırlama hizmetleri yanında düzenli ders verilen mekanlar olarak da kullanılırdı. Ahîlerin bu amaçlar dâhilinde kurdukları zaviyeler misafirperverliğin en önemli numuneleri olurken bu alanlarda bilakis misafir edilmiş İbn Batutanın belirttiklerine özetle değinmemiz gerekmektedir.

"müfredi Ahî ah (kardeş sözünün münferid birinci şahıs şeklinde söylenmesinden meydana gelmiştir. Bunlar Anadolu'ya yerleşmiş bulunan Türkmenlerin yaşadıkları her yerde şehir kasaba ve köylerde bulunmaktadır. Memleketlerine gelen yabancıları karşılama, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini, içeceklerini, yatacaklarını sağlama, ihtiyaçlarını giderme, onları uğursuz ve edepsizlerin elinden kurtarma gibi konularda bunların eş ve örneklerine dünyanın hiçbir yerinde rastlamak mümkün değildir. Beldeye bir yolcu gelmişse onu tekkede misafir ederler, yolcunun ayrılışına kadar ona ikramda bulunurlar.

Antalya'ya varışımızın ikinci günüydü. Ahî gençlerinden biri gelerek şeyh şehabeddin hamevi ye bir şeyler dedi. Gencin sırtında eski yıpranmış bir elbise, başında da keçe külah vardı. Şeyh bana dönerek

"Bu adamın ne dediğini biliyor musun" dedi

"Ne söylediğini bilmiyorum" dedim bunu üzerine

"seni ve yanındakileri yemeğe davet ediyor" demesiyle hayrete düştüm ama "evet " dedim hemencecik adam oradan ayrılınca şeyhe

“bu adam fakirdir bizi ağırlayacak kudreti yoktur, onu zor durumda bırakmak istemeyiz” dedim. Bunun üzerine şeyh güldü ve bu adam genç kardeşlerinin önderlerinden biridir. Kendisi sayacı ustalarındandır. Cömertliği ve keremkarlığı ile tanınmıştır. Sanatkârlar arasında aşağı yukarı iki yüz yoldaşı vardır. Onlar kendisini önderliğe seçtiler ve bir tekke yaptılar. Şimdi gündüz kazandıklarını geceleri sarf etmektedirler “cevabını verdi.

...onların oturma salonlarına girince bize pek bol çeşitli yiyecekler, meyveler, tatlılar ikram ettiler. ondan sonra da türkölere oyunlara giriştiler. Bunların davranışları, ikramları hayretimizi bir kat daha artmış bulunuyordu. Böylece geçen saatlerden sonra geç vakit onları tekkelerinde bırakarak ayrılmış idik...

Burdur’da belde sahibinin evine indik Ahîler toplanıp kendilerinde kalmaklığımızı istedilerse de hatip buna razı olmadı. Bunun üzerine içlerinden birinin başında bir ziyafet hazırladılar ve şerefimize kurban kestiler. Bizimle tanışmaktan duydukları sevinç, memnuniyet ve neşe hakikaten hayret verici idi. onlar bizim dilimizi bilmiyorlar, bizde onların dilinden anlamıyor ve aramızda da bir tercüman bulunmuyordu. Öyle olduğu halde onlarla bir gün bir arada bulunduk.

Denizlide... Bizimle ilk karşılaşanlar Ahî Sinan’ın yoldaşları, sonradan gelenler ise Ahî duman’ın kardeşleri imiş. Her iki taraf da bizim kendi yanlarında misafir olmamızı isterler, bu yüzden çekişirlermiş. Onların göstermekte oldukları misafirperverliğe hayran olmamak elde değildi. nihayet işi kur’a çekmek suretiyle halletmek yoluna düşüp sulh oldular. kim kazanırsa önce o tarafın tekkesine misafir olmamız kararlaştırıldı. Kur’a Ahî Sinan takımına kararlaştırıldı. adı geçen bunu haber alınca, yanında yoldaşlarından bir grupla gelip bizi karşıladı ve hep beraber onun tekkesine giderek misafir olduk bize derhal çeşitli yiyecekler getirdiler dinlendikten sonra Ahî Sinan hepimizi hamama götürdü ve benimle birlikte halvete girerek hizmetimi bizzat gördü.

(Milas'ta) Ahîlerden birinin tekkesine indik. O da ikram ve iltifatta ziyafet çekmede hamama götürmede diğerlerinden bir kat daha fazla ilgi gösterdiği gibi ayrıca saygı ve hürmette bulundu.

Aksaray'da Ahî olan şerif Hüseyin'in evine indik. Bize hadsiz hudutsuz ikram ederek öteki arkadaşları gibi hareket etti.

Kayseri'de Ahîlerde Emir Ali'nin tekkesine inmiştik. Bu zat çevredeki Ahîlerin en önde gelenlerinden şanlı bir beydir. Şehrin ileri gelenleri, ulularından bir grup kendisine bağlı bulunmaktadır. Tekkesi sağlam yapılı bir bina olup yiyeceklerinin bolluğu, kandilleri ve döşemeleri ile gördüğümüz zaviyelerin en güzellerinden biridir. Tekke mensupları veya başkaları her gece emir Ali'nin yanında toplanırlar ve gelen gidene bu yolda olanların gösterdikleri ilginin iki katı ile ikramda bulunurlar.

Sivas'a yaklaştığımız zaman bizi Ahî Bıçakçı Ahmet'in yoldaşları karşıladı. Onlardan sonra Ahî Çelebinin yoldaşları karşıya çıkmışlardı. Bu zat Ahîlerin ileri gelenlerinden olup, rütbece Ahî Bıçakçıdan üstündür. Bunlar kendilerinde konaklamamı istediler ise de ilk gelenler öncelik almış bulunduklarından bu isteğin yerine getirilmesi mümkün olmadı. Böylece hep birlikte şehre girdik. Hepside bundan övünç duymakta idiler. hele ilk gelenler kendi tekkelerinde misafir oluşumuzdan ayrı bir sevinç duyuyor, âdeta böbürleniyorlardı. Oraya gidince öteki Ahî tekkelerinde yapıldığı gibi yatacak yerimizi, yiyeceklerimizi ve yıkanmak üzere hamamı hazırladılar. en güzel şekilde ağırlanmak suretiyle aralarında üç gün kaldık... Ahî Çelebi bunun üzerine, daha bizim tekkeye misafir olmadılar, şimdi bize gelsinler, sofranızı oraya gönderirsiniz diye söze karışınca pekiyi öyle olsun cevabını verdi.

Gümüşhane'de Erzincan'da tekkelerde kaldık... Erzurum'da Ahî Dumanın zaviyesine inmiştik. Zaviyeye indiğimiz ikinci günü yola çıkmak istediğim zaman, bize gücenerek buna engel olmaya kalkıştı ve şayet böyle bir harekette bulunursanız, konukluk en aşağı üç gün

olduğuna göre bizim bu şehirdeki itibarımızı kırmış olursunuz dedi bunun üzerine bizde orada üç gün kalmak ile karşılaşmış olduk.¹⁵⁶

İbn Batuta'nın verdiği bilgiler ışığında Ahîlerin misafirperverlik âdetini yaşatılmasında pek çok değer taşıdığını görmekteyiz.

IV.4. Eski Yas Âdetlerinin Yaşatılmasına Katkıları

Eski yas adetlerinin yaşatılmasında Ahîlerin rollerini incelerken önem vermemiz gereken husus; Ahîlere kadar bu adetlerin nereden ve nasıl taşındığı olacaktır. Daha önceki konularımızda Türkiye Selçuklukları döneminde başlayan Moğol istilasından ve bunun Anadolu'ya pek çok etkisinden söz etmiştik. Bunlardan biri olan göçebe Türkmenlerin akın akın Anadolu'ya gelişi ve Anadolu da onlara kucak açan Ahîlerin olduğunu belirtmiştik.

Ahîlerin göçebe olarak gelen Türkmenlere iş ayarlayıp eğitimlerini sağlamaları, kendi teşkilâtlarına almaları; pek çok açıdan eski Türk adetlerini yaşatan bir teşkilât olduğunu bizlere göstermektedir. Bunlardan dikkatimizi çeken önemli bir ayrıntı Ahîlerin eski yas adetlerini yaşatmaları olacaktır.

Orhon yazıtlarında Kül Tegin ve Bilge Hakan'a yapılan matem törenlerinin tasvirlerinden anlaşıldığına göre, Gök Türkler yas tutarken saçlarını, kulaklarını keserler, feryat ederek ağlardı. Kül Tegin için yapılan yastan bahsederken Bilge Hakan şöyle diyor: “Çok yaşlandım. İki şad, küçük kardeşlerim, yeğenlerim, oğullarım, beylerim ve ulusumun gözleri, kaşları berbat olacak diye kaygılandım.” Bilge Hakan'ın oğlu, babası için diktiği yazıtta şöyle diyor: ...bunca kavim saçlarını ve kulaklarını biçtiler. Eski Oğuzların yas adetleri Dede Korkut hikâyelerinde çok tafsilatlı tasvir edilmiştir. “Beyrek'in babası kaba sarığını kaldırıp yere vurdu. Çekti, yakasını

¹⁵⁶ İbn Batuta Seyahatnamesi, çeviren A.Sait Aykut C.1, İstanbul 2000, s.403-444 İbn Batuta'nın verdiği bilgilerin değerlendirilmesi için bkz. Mehmet Şeker, İbn Batuta'ya göre Anadolu'nun sosyal kültürel ve iktisadi hayatı ile Ahîlik, kültür bakanlığı halk kültürlerini araştırma ve geliştirme genel müdürlüğü yayınları, Ankara 1993.

yırttı. Oğul, oğul diyerek ağladı, inledi. Ak perçemli anası ağladı, gözünün yaşını döktü, acı tırnaklarıyla ak yüzünü parçaladı, al yanağını çekti, yırttı; sim siyah saçını yoldu. Kızı, gelini kas kas gülmez oldu. Kızıl kına ak ellerine yakmaz oldu. Yedi kız kardeşi ak çıkardılar, kara elbiseler giydiler... Beyrek'in nişanlısı kara giydi, ak çıkardı. Bunu işitip Kayan Selçuk oğlu Deli Dundar ak çıkardı, kara giydi, yar ve yoldaşları akı çıkarıp kara giydiler.”

Bunların dışında eski Türk adetlerinden Ahîlere ve günümüzde bile uygulanan rakamların yaşatılması da söz konusu olacaktır. Üçü, yedisi, kırkı gibi sayılar islamiyetten sonraki dönemlerde de uygulanacaktır. Örneğin Selçuklularda Alâeddin Keykubâd Baha Veleddin'in ölümü üzerine kırk gün boyunca Cuma Mescidinde hatimler indirtmiş, halka yemekler vermiş, fakirlere adaklar adanmıştır. Mevlana'nın cenaze töreninde yedi tane öküz kurban edilerek fakirlere dağıtılmıştır. Yas sırasında ölüm haberini alan kimseler elbiselerini yırtmışlar, saçlarını yolmuşlar ve cenazeye hürmeten başlarını açmışlardır. Yas süresi kırk gün olup, kırkıncı gününde yemek verilmiş, helva pişirilip dağıtılmıştır. Görüldüğü gibi eski Türk inançlarındaki üçüncü, yedinci ve kırkıncı günündeki ölü aşı verme âdeti Müslüman Selçuklularda da devam etmiştir.¹⁵⁷

İslâm eserlerinde fütüvvet sahibinin kırk kötü ahlaktan uzaklaşıp kırk iyi ahlak ile donanması gerektiğini ve bunun ancak kırk yılda tamamlanacağını belirtir. Peygamberliğin bu yüzden kırk yaşında geldiğini, velinin ise velayete kırk yaşında ulaştığını aktarır.¹⁵⁸ Türk ve İslâm eserlerinde önemli bir yer tutmakta olan kırk motifiyle alakalı Eflaki yas süresinin kırk gün olduğunu belirtmiş ve kırkıncı gününde yemekli toplantı tertip ettiğini, Kuran okunup hatimler indirildiğini aktarmıştır.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Dr. Aydın Taneri ,Celalü'd-Din Harizmşah ve Zamanı 1977, Kültür Bakanlığı Yayınları:, Araştırma ve İnceleme Eserleri Serisi: 2.s,60-61.

¹⁵⁸ XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvet-nâmelere Göre Dini İnanç Motifleri Mehmet Saffet Sarıkaya, 2002, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.114.

¹⁵⁹ Taneri ,a.g.e., s.31.

Ahîlerin cenaze törenlerini tamamen Türk geleneklerine göre yaptıkları bilinmektedir. Mesela Konya'nın Ahî reislerinden Ahmet Şahın kardeşinin cenaze törenine 15 bin civarında Ahî katılmıştır. Katılan Ahîler başı açık bir şekilde cenazenin arkasından mezara kadar yürümüşler, cenaze töreninden sonra ise; Ahî esnafından hiç biri kırk gün dükkanını açmamış, böylece kırk gün yas tutmuşlardır. Bu örnek Ahîlerin eski yas adetlerini yaşatmaya devam ettiğini bize göstermektedir.¹⁶⁰

IV.5.Türk Dilinin Geliştirilmesine Katkıları

Ahîlerin Türk toplumuna kazandırdığı en kalıcı özelliklerden birisi de şüphesiz Türk dilini korumaları ve Türk diline verdikleri önem olmuştur. Maalesef Selçuklular döneminde Anadolu'da kültürel özellikler siyasî başarılarla paralellik arz edememiştir. Bunun en dikkat çekici örneğini Türk dilinin gelişiminde görmekteyiz. Bilindiği üzere Türkiye Selçukluları Türk dilini sarayda, orduda, kendi aralarında konuşurken; edebiyatta, sanatta, resmi yazışmalarda, bilim dili olarak Türkçeyi değil; Arapça ve Farsçayı kullanmışlardır. Bu durum şüphesiz Türk dilinin gelişmesini engellemiştir. Buna rağmen Anadolu'daki Türkmen beyleri ve Ahîler Türk kültürü ile Türkçeye dönüş hareketi başlatmışlardır.¹⁶¹

İbn Batuta Anadolu'yu ziyareti esnasında Ahîlerin kendi aralarında Türkçe konuştuklarına şahit olmuş ve bunu seyahatnamesinde belirtmiştir.

“Antalya'ya varışımızın ikinci günüydü; fıtyan denilen Ahî gençlerinden biri Şeyh Şihabeddin Hamevinin yanına gelerek onunla Türkçe konuştu. O zaman henüz Türkçeyi anlayamıyordum. Sirtında yıpranmış bir elbise, başında da keçe külah vardı. Şeyh bana dönerek:

“bu adamın ne dediğini biliyor musun?” diye sordu

¹⁶⁰ Anonim Selçuk-name, yay. Ve çvr. F.N. Uzluk, Ankara.

¹⁶¹ Salim Koca, *a.g.m.*, s. 311.

“ne söylediğini bilmiyorum “dedim

“seni ve yanındaki dostlarını yemeğe çağırıyor “dedi. ...¹⁶²

Buna benzer bir örneği de 13. yüzyılda Burgazi tarafından kaleme alınan, Burgazi Fütüvetnamesi’nde görmekteyiz. Burgazi Fütüvvet-nâmesi’nde Ahî ahlakını meydana getiren kuralları sıralayarak, Ahîlere yol göstermiştir. Bu kuralları öğrencilerinin anlayacakları tarzda ve Türkçe olarak sıralaması şüphesiz Türk diline verdiği önemi bizlere göstermektedir.¹⁶³

Bunu dışında Türkiye Selçuklularının yıkılış ve beyliklerin oluşumları döneminde de Ahîlerin tamamen Türk olduklarını, Türkçeden başka bir dil kullanmadıklarını, isimlerinde bile Türk-Müslüman isimleri tercih ettiklerini bilmekteyiz.¹⁶⁴

Ahîlerin her beyliğe bu açıdan kattığı pek çok değer bulunmaktadır. Özellikle XIV. asır Türkçenin diğer dillere karşı katî zaferini kazandığı asır olmuştur. Bu konuda Karamanoğulları ve 13 Mayıs 1277’de Türkçeyi resmi dil olarak ilan etmesi dikkatimizi çekmektedir.¹⁶⁵

Ahîlik teşkilâtı Türk dilinin ve kültürünün kurucusu olarak; Anadolu’daki diğer dillere, özellikle Arap, Acem, Bizans kültürüne karşı Türk kültürünü koruyup, Türkçe konuşan ve Türkçe yazan ozanları ve düşünürleri bir şemsiye altında toplayan teşkilât olmuştur. Ahîler sadece Türkçeyi öğretmekle kalmayıp; dili yönünden kabiliyetli insanları edebiyatçıları, şairleri yetiştirerek onlara ciddi sorumluluklar yüklemişlerdir. Hoca Ahmet Yesevi’den başlayarak daha pek çok büyük düşünür ve gönül adamı -Ahî Evran da dahil –hem Türkçenin hem islamiyetin cihanşümul hale gelmesini sağlamışlardır. Böylece onlar milli bilincin kaynağı ve milli edebiyatın doğmasında büyük rol oynamışlardır.

¹⁶² İbn Batuta Seyahatnamesi, çeviren A.Sait Aykut C.1, İstanbul 2000, s.404–405.

¹⁶³ Bu konu hakkında bkz. Salim Koca, “Diyar-ı Rum’un Türkiye Haline Gelmesinde Türk Kültürü’nün Rolü”, Türkiye Araştırmaları Dergisi, Konya 2008, s.44; Abdülbaki Gölpınarlı, Burgazi ve Fütüvvet-namesi, İFM, S.16, 1953.

¹⁶⁴ Faruk Sümer, Oğuzlar, İstanbul, 1980, s.231.

¹⁶⁵ Yılmaz, Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, c.II Ötügen yayınları s.18.

SONUÇ

Kökleri; on dördüncü Abbasi halifesi En-Nasır Li-Dinillah'a kadar uzanan fütüvvet teşkilâtı; şüphesiz İzzeddin Keykavus'un bu teşkilâta dâhil olmasıyla Türkistan'dan Anadolu'ya kadar yayılıp hızla büyüyen bir yapı halini almıştır. Bundan sonra, kısa sürede "Ahîlik" adı altında milli bir şekle bürünecek olan fütüvvet müessesesi İbn Batuta'nın dediği gibi Anadolu'yu bir "şefkat diyarı" haline getirecektir.¹⁶⁶ Büyük ihtimalle, İzzeddin Keykavus'un fütüvvet teşkilâtına girmesinden sonra bu teşkilât Anadolu merkezlerinde daha da kuvvetlenmiş, devrin umumi temayülüne ve Anadolu'nun manevi yapısına uyup biraz da tasavvufi bir renk alarak, devlet ricalinden, kadıllara, müderrislere kadar pek çok grup bu teşkilâta dahîl olmuştur.¹⁶⁷

Her hangi bir teşkilâtın, kökeninin nerelere kadar uzandığı, yerli mi yoksa yabancı mı olduğu, kurumun gördüğü tarihsel ve sosyo-kültürel işlevlerinin yanında ikinci planda gelir. Önemli olan teşkilâtın ne kadar hizmet ettiği ve toplumun ihtiyaçlarına ne kadar cevap verebildiğidir. Bu açıdan bakıldığında teşkilâtın Türkiye ve Türk halkı için rolleri oldukça dikkat çekicidir. Ahîler kuruldukları andan itibaren Anadolu'nun ekonomik ve kültürel hayatında başlıca rol oynamışlardır.

Ahî teşkilâtı, esnaf ve zanaat loncaları şeklinde teşkilatlanıp XIII. Yüzyıl Türkiye'sinin şehir ekonomisine damgasını vurmuştur. Aslında bilinenin aksine bu teşkilâtın rolleri sadece ekonomi ile sınırlı kalmamıştır. Ahîler Özellikle, göçebelik hayatını terk edip, şehirlere yerleşmek isteyenlere, meslek sahîbi olmalarında ve kendi işlerini kurmalarında rehberlik ederek, Türk toplum hayatının gelişmesine büyük katkıda bulunmuşlardır. Bunun

¹⁶⁶ Koca, Sultan I. İzzeddin Keykavus, TTK,1997,s.65.

¹⁶⁷ Köprülü, Kuruluş, s.91.

dışında Türkiye Selçukluları'nın sıkıntılı, merkezi otoritenin zayıflayıp çöktüğü dönemlerde, yönetimi ele alıp Anadolu'nun koruyucusu olmuşlardır.¹⁶⁸ Bu sıkıntılı dönemlerde, iktidar mücadelelerine katılan Ahîler, ayrıca devlet törenlerinde siyasî rol üstlenip, elçi karşılamada da bulunmuşlardır.

Ahîler, eğitime verdikleri önem ile Türkiye Selçukluları ve beylikleri döneminde kişileri hem dini yönden hem de mesleki yönden bilgilendirmeye çalışıyorlardı. Ahîler de her zanaat grubu kapalı bir zümre olup, tecrübelerini usta-çırak ilişkisi içerisinde nesilden nesile aktararak, meslek kültürlerini devam ettirip, Türk toplumunun her açıdan canlı ve dinamik kalmasını sağlamışlardır¹⁶⁹.

Bu teşkilât yalnızca siyasî ve sosyal hayattaki rolleri ile kalmayıp, dönemin kültürel hayatına da etki etmiştir. Ahî teşkilâtının kuruluş gayelerinden, açtıkları zaviyelere kadar kültür hayatımızı etkiledikleri açıktır. Bunun yanında Türk dinlin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında da büyük rollerinin olduğu unutulmamalıdır.

Bütün bu durumlar göz önüne alındığında; Ahî teşkilâtının Türkiye Selçukluları ve beylikleri döneminde Türk devlet ve toplum hayatında üstlendikleri rollerin oldukça dikkat çekici olduğu bilinmektedir. Bu konuda bize şüphesiz en sağlıklı bilgileri sunan İbn Batuta'nın Ahî teşkilâtı sayesinde Anadolu'yu refah bir biçimde bulması bizlere çok açık deliller sunacaktır.

¹⁶⁸ Koca,a.g.e., s.61.

¹⁶⁹ Koca, a.g.e.,s.61.

BİBLİYOGRAFYA

- ACET, Mehmet; *"Ahî Evran Esnaf Bayramı"*, **Ahîlik Yolu**, Yıl 1, Sayı 7, Eylül, 1986.
- AKDAĞ, Mustafa; **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, Tekin yayınevi ,c.1, Ankara, 1979.
- AKYÜZ, Yahya; **Türk Eğitim Tarihi**, 1997 İst. İstanbul Kültür Üniv. Yay. Ankara, 1993.
- ANONİM SELÇUKNÂME, yay. ve çev. F. N. Uzluç, Ankara 1952.
- ARICI, Kadir; *"Bir Sivil Toplum Kuruluşu olarak Anadolu Ahiliği"*(Ahîyan-ı Rum) ,**II. Uluslar arası Ahîlik kültürü Sempozyum Bildirileri**, kültür bakanlığı yayınları, Ankara, 1999.
- AZİZ B. ERDEŞİR-İ ESTERABADÎ; **Bezm-ü Rezm**, Çev: Mürsel Öztürk, Ankara, 1990.
- B. A. Gökdağ, *"Ahî Kelimesine Adbilimsel Yaklaşım"*, **I. Ahî Evran-ı Ve Ahîlik araştırmaları Sempozyumu**, C. I, Kırşehir, 2004.
- BAYRAM, Mikail; **Bacıyan-ı Rum, Anadolu Selçukluları Zamanında Genç Kızlar Teşkilâtı**, Konya, 1987.
- ; *"Ahî Evran Kimdir"*, T.K. Ankara, 1978.
- ; **Ahî Evran ve Ahî Teşkilâtının Kuruluşu**, Konya 1991.
- BİRDOĞAN, Nejat; **Anadolu Aleviliğinde Yol ayrımı**, İstanbul, Ekim 1995.
- CAHEN, Claude; *"İlk Ahîler Hakkında"*, Çev. Mürsel Öztürk, **TTK Belleten**, S.197, , s. 592, Ankara 1986.
- COŞAN, Mahmut Esad; **Hacı Bektaş-ı Veli, Makâlât**, Seha Neşriyat, İstanbul, 1986.

ÇAĞATAY, Neşet ; “Fütüvvet-Ahî Müessesesinin Menşei Meselesi”,
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (A.Ü.İ.F.D.),
 , C. I, İstanbul,1952.

----- ; *Ahîlik Nedir*, **TTK**, Ankara 1991.

-----; *Bir Türk Kurumu Olan Ahîlik*, **Atatürk Kültür Dil ve Tarih
 Yüksek Kurumu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
 1989.

----- ;**Bir Türk Kurumu Olan Ahîlik**, II. Baskı, Konya S.Ü.
 Basımevi, 1981.

-----; “*Ahîliğin Ortaçağ Anadolu Toplumuna Etkileri*”, **I. Uluslararası
 Ahîlik Kültürü Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, Kültür
 Bakanlığı Yayınları, 1996.

ÇETİN, İsmet; “*Bir Fikir Sistemi Olarak Ahîlik*” **II. Uluslar Arası Ahîlik
 Kültürü Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı
 Yayınları, Ankara 1999.

DEMİR, Ahmet; “*Anadolu Selçukluları Döneminde Fütüvvet Ve Ahilik*”,
 Y.L. tezi, **K.Ü.S.B.E.**, Kırıkkale, 1996.

DEMİR, Galip; **Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Ahîlik**, Ahîlik Kültürünü
 Araştırma ve Eğitim Vakfı yay. İst. 2000.

DOĞRU; Halime; **15.yy’da Sultanönü Sancağında Ahîler ve Ahî
 Zaviyeleri**” Kültür Bakanlığı, Halk Kültürünü Araştırma
 Dairesi Yay. Ankara, 1991.

DURAN, Bünyamin; “*Weberyan Yaklaşımıyla Ahîlik kurumunun
 Değerlendirilmesi*”, C. I, **I. Uluslararası Ahîlik kültürü
 Sempozyumu Bildirileri**, Kırşehir,2004.

EFLAKİ, **Menakibül-Arifin**, Terc. Tahsin Yazıcı, İstanbul, 1986.

EKİNCİ, Yusuf; **Ahîlik ve Meslek Eğitimi**, M.E.B. yay., 1989.

-----; **Ahîlik**, Sistem Ofset, Ankara, 1989.

KURAN-I KERİM; *Enbiya suresi*, Ayet: 60, Kehf suresi, Ayet :10

ERKEN, Veysi; **Bir Sivil Örgütlenme Modeli: Ahîlik**, 3. Baskı, Ankara,
 Berikan Yay., 2003.

GÜLERMAN, Adnan; TAŞTEKİL, Sevdâ; **Ahî teşkilâtının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri**, (Ahîlik kültürünü araştırma yarışması mansiyon ödülü), Kültür Bakanlığı, Ankara, 1993.

GORDLEVSKİJ, **Anadolu Selçuklu Devleti**, Çev: Azer Yaran, Ankara, 1998.

GÖLPINARLI, Abdülbaki; *İslam ve Türk ülkelerinde Fütüvvet teşkilâtı ve Kaynakları*, **İÜİFM**, C.XVII'den ayrı basım, s.101-129, İstanbul 1960.

-----; Burgazi ve Fütüvvet-Nâmesi, **İFM**, S.16, 1953.

GÜLENSOY, Tuncay; *"Ahî mi Akı mı?"*, **I. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu, 2004**, Kırşehir, C.1, Kırşehir 2005,

GÜLLÜLÜ, Sabahattin; **Ahî Birlikleri**, Ötüken yay. İstanbul 1922.

İBN BATUTA SAYAHATNAMESİ, Çev. A.Sait Aykut C.1, İstanbul 2000.

İBN BATUTA SEYAHATNAMESİ, Çev. Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat, İst 1983.

İBN BATUTA; **İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler**, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

İBN BÎBÎ, **El-Evâmîrül-Alaiye fî'l-Umuri'l-Alaiye**, C. 1, Haz. Mürsel Öztürk, Ankara, 1996.

KÂŞGARLI MAHMUD, **Divanü Lügati't-Türk**, Besim Atalay, Türk Dil Kurumu Yayını, C. I, s. 90, Ankara 1939.

KAYAOĞLU, İsmet; **"Fütüvvet ve Ahîlik"**, TK, TKAE yayınları, S.166, s.598-603, Ankara, 1976.

-----; **İslam Kurumları Tarihi**, Ankara 1985

KAZICI, Ziya; *"Ahîlik"*, **DVİA**, C. 1.

KILIÇOĞLU, Mesud; *"Türkiye'de Sosyal Güvenlik Unsuru Ahî Teşkilâtı"*, **Ahîlik Yolu**, Kasım-Aralık 1986.

KOCA, Salim; Türk **Kültürünün Temelleri**, II, Ankara, 2003.

-----; **"Ahîlerin Türkiye Selçuklu Devrindeki Roleri" II. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu**, Kırşehir, 2006.

-----; **"Diyar-ı Rum'un Türkiye Haline Gelmesinde Türk Kültürü'nün Rolü"**, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, s.44, Konya 2008.

-----; **Selçuklularda Ordu Ve Askeri Kültür**, Berikan yayınevi, Ankara, 2005.

KÖKSAL, Fatih; **Ahî Evran ve Ahîlik**, Kırşehir Valiliği, Yayın no: 5, Kırşehir 2006.

KÖPRÜLÜ, Fuad; **Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu**, TTK, Ankara 1991.

-----; **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, 4. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s.261–265, Ankara 1981.

-----; **Türkiye Tarihi**, İstanbul, 1923.

-----; **Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu**, Ankara 1972.

Köylerimiz, T.C. İçişleri Bakanlığı, Ankara 1982.

MÜNECCİMBAŞI, **Camîud-Düvel**, çev. A. Öngül, II. yay. İzmir, 2001,

OCAK, Ahmet Yaşar; **"Zaviyeler" Vakıflar Dergisi (VI)**, C. XII, Ankara, 1978.

-----; **"Fütüvvet"**, TDVİA, DİB Yayınları, C.13, İstanbul, 1996.

ÖZTUNA, Yılmaz; **Büyük Türkiye Tarihi**, C.II Ötüken Yayınları

Poul, Wittek; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Batı Dinlerinde Osmanlı Tarihi I, Çev: G. Yalter, İstanbul, 1971.

SANTUR, Alparslan; **"Açık Hava Müzeleri İçerisinde Ahîlik ve Esnaf Kültürü"**, C. II, **Uluslararası Ahîlik kültürü Sempozyumu Bildirileri**, Kırşehir, 2006.

SARIKAYA, Mehmet Saffet; **XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da**

Fütüvvet-nâmelere Göre Dini İnanç Motifleri, Kültür

Bakanlığı Yayınları, 2002.

SEVİM, Ali ; - Yücel, Yaşar; **Türkiye Tarihi**, Ankara, 1989.

SÜMER, Faruk; Oğuzlar, **Uzlar**, s.231, İstanbul,1980.

-----;Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri, **TTK**, Ankara,1998.

-----; "*Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler mi geldi?*", **Belleten**, XXIV, 1960.

ŞEKER, Mehmet; **İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahîlik**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

TABAKOĞLU, **Ahmet**; **Türk İktisat Tarihi**, Dergâh Yayınları, s. 167. İstanbul, 1994.

TAESCHENER, "**Türk Ahîliği ve Mevlevilikle Olan Münasebetlerine Dair**", Kanaat basımevi, Konya 1967.

TANERİ, Aydın; **Celalü'd-Din Harizmşah ve Zamanı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Araştırma ve İnceleme Eserleri Serisi, C.2,1977.

TARIM, C. Hakkı; **Tarihte Kırşehir-Gölşehir ve Babailer-Ahîler-Bektaşiler**, *Yeniçağ Matbaası, İstanbul 1948.*

TARSUS, İlhan; **Ahîler**, Ankara Ulus Basımevi, 1947.

TEKİN, Mustafa; "*Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Ahîlik ve Toplumsal Dinamikleri*" **I.Ahî Eran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu** c. 2, Kırşehir, 2006.

TONBUŞ, Nazmi; *Ahîler II, Ahîlik Nasıl Bir Teşekküldür*, **Çorumlu**, Sayı 39, Ağustos 1943.

TURAN, Osman; **Selçuklular Zamanında Türkiye**, 5. Baskı, İstanbul, 1998.

-----; **Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi**, C. II, İstanbul 1993.

-----; **Osmanlı Tarihi**, C. I, Ankara 1994.

UÇMA, İsmet; *“Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahîlik”*, Doktora tezi, İ.Ü.S.B.E., İstanbul, 2003

UZUNÇARŞILI; İsmail Hakkı, **Anadolu Beylikleri**, TTK, Ankara, 1961

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir; *“Ahî Kelimesiyle Ahî Evran Hakkında”*, Hisar, 1971.

WİTLEC, Paul; **Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, kaynak yayınları, İstanbul 1985.

YAVUZ, Nuri; **Anadolu’da Beylikler Dönemi**, Cantekin matbaa, Ankara, 1998.

YELMEN, Hasan, *“Bir Türk Yaşayış Tarzı Olan Ahîlik”* **Türk Kültürü Ve Ahîlik XXI. Ahîlik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri**, 13-15 Eylül 1985, Ahîlik araştırma ve kültür vakfı yayınları, s.96, İstanbul, 1986.

YENİ TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, “ *Sosyal Sınıflar*”, maddesi; Ötüken Yayınları, c.10, İstanbul 1985.

YEŞİLYAPRAK, Binnur; **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**, Nobel yayın, Ankara, 2005.

YILMAZ, Adnan; *“Düzensizliğin İçerisinde Dirlik ve Düzenlik Adamı olarak Ahî Evran ve Ahîlik”*, **I. Ahî Evran-ı Veli ve Ahîlik Araştırmaları Sempozyumu**, II. Cilt, Kırşehir, 2004.

YUSUF HAS HACİB, **Kutadgu Bilig**, Çev: Reşit Rahmeti Arat, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979.

YÜKNEKÎ, Edip Ahmet İbn Mahmud, **Atabetü’l-Hakayık**, Yayınlayan: R. Rahmeti Arat, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1951.

ÖZET

Ahilik; Sultan I. İzzeddin Keykavus döneminde, Anadolu'ya ilk olarak “Fütüvvet” ismiyle girmiş ve daha sonraları “Ahilik” adını alarak milli bir teşkilat haline dönüşmüş, kısa sürede Anadolu'daki esnaf ve zanaatkârları çevresine toplayıp Türkiye Selçuklu Devletinin sosyal ve ekonomik hayatında başlıca rol oynamıştır. Ahiliğin bir teşkilat olarak Türk dünyasına kazandırdığı pek çok değer bulunmaktadır. Türkiye Selçukluları döneminde Ahi teşkilatının Anadolu'ya resmen girmesi, Türk devlet ve toplum hayatı için bir dönüm noktası olmuştur.

Ahiler; göçebe hayatını terk edip, şehirlere yerleşmek isteyen Türkmenlere onların meslek sahibi olmalarına ve kendi işlerini kurmalarına yardımcı olmuşlardır. Bunun yanında Köseadağ (1243) savaşından sonra yaşanan “çöküş”, “feryat” ve “zillet” dönemlerinde Ahilerin Moğollara karşı tutum ve faaliyetleri de oldukça önemlidir.

Kurulduğu andan itibaren Anadolu halkının sosyal ve ekonomik yapısına etki etmeye başlayan Ahiler, sadece bu fonksiyonları ile tanınmamış, Türk-İslam kültürünün koruyucusu, başta Türk dili olmak üzere pek çok kültürel değerimizin savunucusu olmuşlardır. Türkiye Selçukluları ve beylikleri incelendiğinde Ahilerin farklı rollerinin olduğu ve bu rolleri ile sosyal hayattan devlet hayatına kadar pek çok alanı etkilediği bilinmektedir.

ABSTRACT

Having first been introduced into Anatolia during the reign of Sultan İzzeddin Keykavus I under the name of “Fütüvvet” (futuwwa; Geneorosity-Honesty), Akhism had later turned into a national organisation, and then named “Ahilik” (Akhism), and played a major role in the social and economical lives of Turkish Seljuk State assembling, in a short while, the craftsmen and tradesmen in Anatolia around itself. There are many values that were contributed by the Organisation of Akhi to the Turkish world. Introduction of the Organisation of Akhi into Anatolia formally during Turkish Seljuks was a turning point in Turkish state and social lives.

Akhis helped the Turkmen people who wanted to settle down in cities quitting leading a nomad way of life, to have jobs and establish their own businesses. In addition, the attitude of Akhis towards the Mongolian in the periods of “collapse”, “lamentation” and “abasement” experienced, as well as their activities, after the war of Köseadağ (1243) are also notable and significant.

The Organisation of Akhi, as soon as it had been established, having an influence upon the social and economic structure of the Anatolian people, was not only known by these functions but also acted as the defender of Turko-Islamic culture, as well as of many other Turkish cultural values, primarily the Turkish language. When we concern ourselves with Turkish Seljukians and emirates (beylik), it is observed that Akhis had various roles and through these roles they influenced many areas such as social life and state life.